

Äldreombudsmannens årsberättelse till statsrådet över verksamheten 2022

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Äldreombudsmannens årsberättelse till statsrådet över verksamheten 2022

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

**Äldreombudsmannens årsberättelse
till statsrådet över verksamheten 2022**

Äldreombudsmannens publikationer 2023:1

Layout: Kaskas

Bilder: Kaskas / Vilja Pursiainen, Äldreombudsmannen

Tryckort: Helsingfors, 2023

ISBN 978-952-65219-2-3 (mjuka pärmar)

ISBN 978-952-65219-3-0 (PDF)

Äldreombudsmannens publikationer

ISSN 2954-2588 (webbpublikation)

ISSN 2954-2596 (tryckt publikation)

Förord

Äldreombudsmannens verksamhet inleddes i Finland i början av år 2022. Med denna rapport vill vi återge den helhetsbild av de centrala observationerna om de äldres ställning och tillgodoseendet av deras rättigheter som vi fått under det första verksamhetsåret samt presentera äldreombudsmannens förslag till lösningar till de upptäckta problemen.

Verksamheten av den oberoende och självständiga äldreombudsmannen har fått ett gott mottagande. Ombudsmannen har hört ett stort antal äldre i väldigt varierande situationer, organisationer som representerar de äldre samt kommunernas äldreråd. Myndigheter och forskare vars verksamhet är viktig för de äldres ställning och rättigheter har också varit initiativkraftiga och villiga att samarbeta med äldreombudsmannen. Beslutsfattarna har hört äldreombudsmannens observationer och förslag och diskuterat dem. Media har gett äldreombudsmannen utrymme att berätta om frågor som förknippas med de äldres ställning och rättigheter.

Äldreombudsmannen har till uppgift att främja de äldres ställning och tillgodoseendet av deras rättigheter. Uppgiften är omfattande,

varför det finns skäl att göra begränsningar. Äldreombudsmannen koncentrerar sig på att föra fram perspektivet för äldre som befinner sig i särskilt svåra situationer.

Det finns flera organisationer och andra aktörer i Finland som på olika sätt främjar de äldres angelägenheter. Äldreombudsmannen har en viktig uppgift att främja samarbetet mellan dessa aktörer och anpassa sin egen verksamhet så att den blir en del av det arbete som andra aktörer utför. Därför har vi i denna rapport om det första verksamhetsåret beskrivit informationsutbytet och annat samarbete med de olika aktörerna.

Arkiater Risto Pelkonen som uppnått en hög ålder beskriver sina egna erfarenheter på följande sätt: "En hög ålder är en utsiktsplats. Man kan se långt på det som har varit och det som sker nu och ha förningar om framtiden - man kan förundras och förvånas, med förstående ögon. Ju längre man har levt desto mer har man upplevt och sett. Med åren har man skaffat sig tyst kunskap som kallas visdom om liv och död, om medmänniskor och om sig själv." ([Läs hela Risto Pelkonens text på Ikäopistos webbsida.](#))

”Verksamheten av den oberoende och självständiga äldreombudsmannen har fått ett gott mottagande.”

Vi ville förmedla dessa tankar när vi planerade äldreombudsmannens grafiska profil. Resultatet ses i denna rapport. Profilens centrala element är en fullvuxen tall. Vi kom fram till detta resultat för att det symboliserar ett långt liv och de vida vyer som öppnas från trädkronan. Tallbarren är också härdiga och vintergröna.

I rapporten visas också bilder från en bildserie som äldreombudsmannen beställt. Tack för modellerna från östra Helsingfors för er värdefulla insats!

I sin strategiska planering har äldreombudsmannen fått stöd av en grupp inflytelserika seniorer. Gruppens medlemmar är Markku

Lehto, Auni-Marja Vilavaara, Ristenrauna Magga, Jaakko Tuomi, Vappu Taipale, Tuulikki Petäjaniemi och Kari Itkonen.

Diskrimineringsombudsmannens byrås insatser i genomförandet av administrationen och kommunikationen av äldreombudsmannens byrå har varit väsentliga för verksamhetens inledning samt för att göra äldreombudsmannens verksamhet mer känd.

Jag vill rikta ett varmt tack till alla som har hjälpt till med inledningen av äldreombudsmannens verksamhet!

Helsingfors 22.2.2023

Päivi Topo, äldreombudsman

Innehåll

1	Äldreombudsmannens viktigaste observationer och förslag för avveckling av åldersdiskrimineringen samt genomförande av en socialt hållbar politik i ett åldrande Finland	11
1.1.	Lösningförslag för främjande av välfärd och hälsa: genom att främja de äldres välfärd och hälsa ökar antalet levnadsår under vilka de har fortsatt funktionsförmåga och detta tryggar en tillräcklig tillgång till social- och hälsovårdstjänster de närmaste åren	12
1.2.	De digitala lösningförslagen: Att främja de äldres möjligheter att fungera i det digitaliserade samhället är nödvändigt, samtidigt kan tjänsterna effektiviseras	14
1.3.	Lösningförslag för social- och hälsovården: det behövs mera omvårdnad dygnet runt, hemvård och rehabiliteringstjänster för äldre, samtidigt förbättras hela befolkningens möjligheter att få hälsovårdstjänster	15
1.4.	Förslag till lösning av åldersdiskrimineringen: utveckla en utvärdering av konsekvenserna för äldre inom lagberedningen och beslutsfattandet samt stärk äldrerådets ställning	18
2	Äldreombudsmannens lagstadgade uppgifter	21
3	Äldreombudsmannens verksamhet inleddes med val av prioriteter, framträdanden i media och öppnandet av en byrå	22
3.1.	Nyöppnad byrå och resurser	22
3.2.	Innehållsmässiga tyngdpunktsområden	25
3.3.	Äldreombudsmannen inledde sin verksamhet under pågående stora förändringar som återspeglar sig på de äldres ställning	27
3.4.	Äldreombudsmannens strategi och verksamhetsplan blir klara	28
4	Äldreombudsmannen skapade sig en helhetsbild av de äldres ställning och tillståndet för deras rättigheter samt de centrala aktörer som påverkar förverkligandet av rättigheterna	33
4.1.	Främjande av samarbetet mellan aktörer som handlägger ärenden som gäller äldre och aktörer som representerar äldre	37
4.2.	Äldreombudsmannens centrala iakttagelser och slutsatser	41
5	Medborgarnas kontakter med äldreombudsmannen	43
6	Äldreombudsmannen följde upp lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet, gjorde utvärderingar av konsekvenserna för de äldre samt gav utlåtanden och tog ställning till frågor	47
6.1.	Uppföljning av lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet samt de äldres ställning	47

6.2.	Äldreombudsmannens utlåtanden och ställningstaganden	50
6.2.1.	Utlåtanden till och sakkunnighöranden hos riksdagens olika utskott	50
6.2.2.	Utlåtanden om författningsutkast	51
6.2.3.	Utlåtanden om program, planer och principbeslut	52
6.2.4.	Övriga utlåtanden och ställningstaganden	53
7	Äldreombudsmannens initiativ	57
7.1.	Äldreombudsmannens initiativ för förebyggande av digital marginalisering	57
7.1.1.	Äldreombudsmannens tre lösningsförslag och motiveringarna till dem	60
7.2.	Initiativ: Beslutsfattarna ska trygga finansieringen till äldreservice	64
8	Äldreombudsmannen förmedlade information om de äldre och deltog i samhällsdebatten	67
8.1.	Aktiv kommunikation från början	68
8.2.	Evenemang, tillställningar och samhällsdebatt	69
9	Det blir allt viktigare för både tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna och hela samhället att de äldres ställning och rättigheter främjas	73
9.1.	För att samhället ska fungera spelar de resurser våra äldre har en stor roll	74
9.2.	Vi behöver alla i vår tur vård och omvårdnad, vi ska trygga rätten till det i tid och bättre	75
9.3.	Åldersdiskriminering är diskriminerande för alla och försvagar samhället - ta i bruk åtgärder för minskning av den	76
	Litteratur	78
	Bilaga 1	
	Möten med de instanser som utövar tillsyn över, främjar och undersöker de äldres rättigheter och ställning samt möten med dem som arbetar med äldre, för att äldreombudsmannen ska kunna skapa sig en helhetsbild och komma överens om samarbete	83
	Bilaga 2	
	Äldreombudsmannens utlåtanden och ställningstaganden 2022	85
	Bilaga 3	
	Äldreombudsmannens intervjuer i media 2022	88
	Bilaga 4	
	Äldreombudsmannens bloggar, meddelanden, debattartikel samt erkännande	92

1 Äldreombudsmannens viktigaste observationer och förslag för avveckling av åldersdiskrimineringen samt genomförande av en socialt hållbar politik i ett åldrande Finland

Uppgiften som äldreombudsman grundades inom ramen för Marins regeringsprogram 2019–2023. Äldreombudsmannens verksamhet inleddes i januari 2022. Det här är en rapport över äldreombudsmannens första verksamhetsår och de observationer som gjorts under året samt förslag till hur de viktigaste problemen i de äldres situation kunde lösas och deras rättigheter tillgodoses.

I Finland har det redan i några decennier funnits en önskan om att få en äldreombudsman och flera organisationer, forskare och påverkare har arbetat för detta. Det har funnits ett uppenbart behov av en oberoende och självständig myndighet, vars uppgift är att främja de äldres ställning och rättigheter. Därför har äldreombudsmannens första verksamhetsår rönt mycket intresse och uppemot 300 äldre personer, deras närstående och organisationer som arbetar med äldre har tagit kontakt med ombudsmannen. Äldreombudsmannen har haft cirka 150 samarbetsmöten med instanser som främjar, utövar tillsyn över och undersöker de äldres ställning och rättigheter. Antalet förberedda inlägg vid olika evenemang var 90 och ombudsmannen framträd-

de över 70 gånger i medierna (tv, radio och tidningar).

Det fanns cirka 1 302 000 personer som fyllt 65 år, cirka 606 900 personer som fyllt 75 år, cirka 162 000 personer som fyllt 85 år och cirka 12 000 personer som fyllt 95 år i Finland 2022. Alla dessa åldersgrupper kommer att öka åtminstone till 2030. (Statistikcentralen 2022a)

Utgående från det första årets erfarenheter och forskningsuppgifter är äldreombudsmannens viktigaste observation att majoriteten av de äldre mår bra. De deltar aktivt i samhället och stöder med betydande insatser andras välmående och ett fungerande samhälle. En annan lika viktig observation är att hundratusentals pensionärs liv försvåras av för små inkomster, otillgängliga boendemiljöer, svårigheter att få de social- och hälsovårdstjänster de behöver och allt oftare också andra nödvändiga tjänster.

Problemen har ofta samlats redan tidigare i livet eller så hopas de när funktionsförmågan rasar snabbt eller livssituationen plötsligt ändras. Eftersom många äldre personer hör till en språklig, kulturell eller sexuell minoritet eller en könsminoritet eller har en svår funktionsnedsättning eller sjukdom som påverkar det dagliga livet är de äldres ställning och hur deras rättigheter förverkligas också kopplade till olika minoriteters ställning i samhället.

Under året har bilden av de äldres ställning och rättigheter samt de viktigaste problemområdena i det åldrande Finland förtydligats. Dessa går att sammanfatta med de finskspråkiga förkortningarna HYTE, SOTE och DIGI, det vill säga främjande av välfärd och hälsa, social- och hälsovården samt digitalisering.

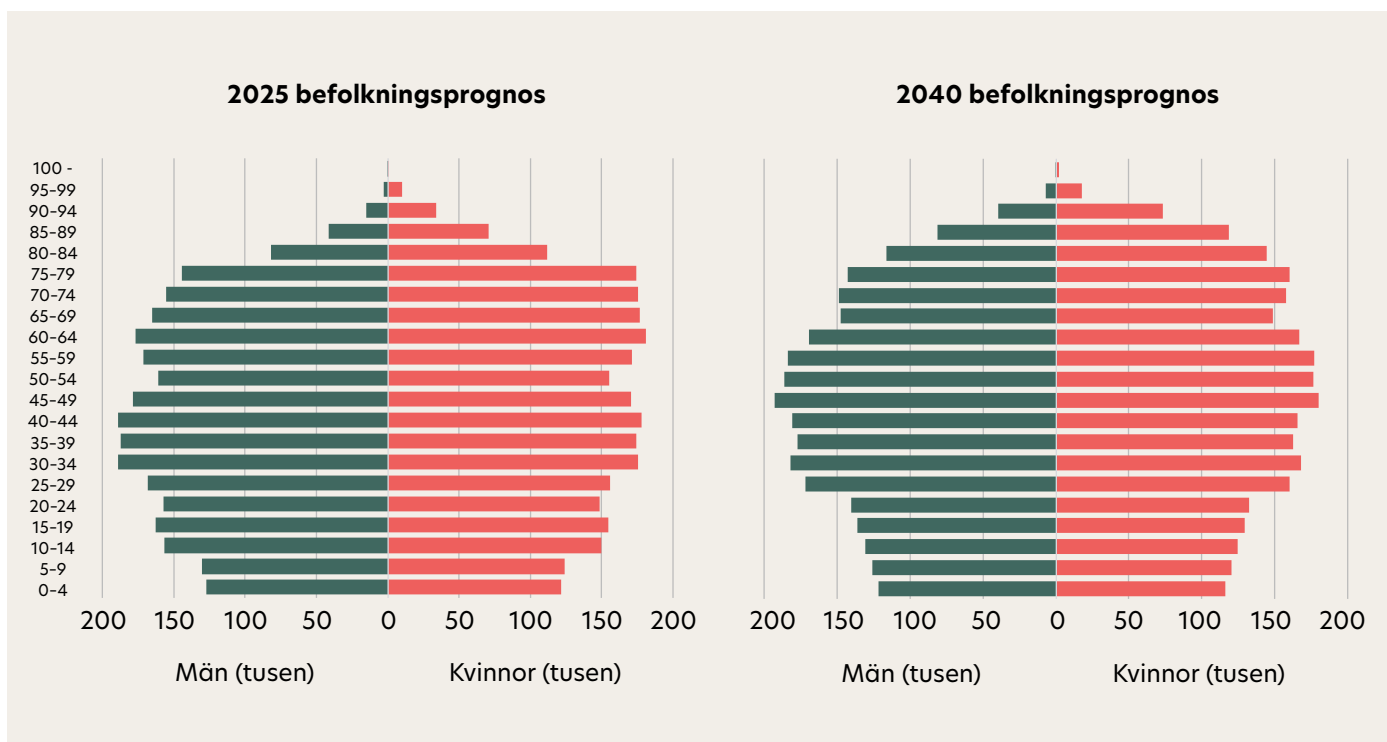
Det råder ojämlikhet inom alla dessa mellan olika personer i olika åldrar, men också inom varje åldersgrupp. De äldre personernas beskrivning av sina erfarenheter, att de inte får sin röst hörd och att deras erfarenheter och åsikter inte tas på allvar utgör bakgrunden till de problemområden som lyfts fram.

När lösningarna görs på sådana sätt som minskar ojämlikheten bland de äldre är det också ekonomiskt lönsamt att investera i åtgärder som rättar till bristerna i de äldres ställning och rättigheter inom välfärd och hälsa, social- och hälsovård samt digitalisering. Om de vidtagna åtgärderna ökar ojämlikheten är investeringarna mindre lönsamma och de bör inte uppmuntras lika kraftigt.

1.1. Lösningförslag för främjande av välfärd och hälsa: genom att främja de äldres välfärd och hälsa ökar antalet levnadsår under vilka de har fortsatt funktionsförmåga och detta tryggar en tillräcklig tillgång till social- och hälsovårdstjänster de närmaste åren

Genom att vi främja välfärd och hälsa, dvs. HYTE, minskar skillnaderna i hälsan mellan de äldre samtidigt som antalet levnadsår med bra funktionsförmåga och god hälsa ökar. De äldre personer som har de lägsta inkomsterna är klart mera sjuka än de övriga och de har också fler problem med sin funktionsförmåga

(t.ex. Rahkonen et al 2022). Deras möjligheter att göra bra val för sig själva är betydligt snävare än för de övriga. Det är speciellt lönsamt och ger de bästa konsekvenserna om åtgärderna för främjande av välfärd och hälsa vidtas så att låga inkomster inte hindrar deltagande i åtgärderna. Motionstjänster som

FIGUR 1 OCH 2. Befolkningsprognoser för 2025 och 2040. Källa Statistikcentralen.

ordnas nära hemmen och gratis, möjligheter till livslångt lärande, vägledning i levnadsvanor samt kulturella och övriga sociala evenemang når bäst fram till alla socioekonomiska grupper bland de äldre.

Det är nu vi ska förbereda oss för den kontinuerliga och snabba förändringen i befolkningsstrukturen. En viktig, känd åtgärd är att vidta åtgärder inom välfärd och hälsa och särskilt minska riskfaktorerna för minnessjukdomar, med detta kan man på ett socialt och ekonomiskt hållbart sätt dämpa behovet av service. Enligt prognoserna kommer enbart antalet personer som insjuknar i minnesrelaterade sjukdomar att fördubblas i Europa före 2050 (Ferri et al 2005). Det finns inga botemedel mot minnessjukdomar. Detta betyder bland annat att antalet personer som behöver omvårdnad dygnet runt eventuellt till och med dubblas

och att behovet av hemvård ökar kraftigt.

De yngsta årskullarna är rekordsmå och de äldsta rekordstora. Enligt Statistikcentralens prognoser kommer den pyramid som förr beskrev befolkningsstrukturen 2040 snarare beskrivas som en muffins, där de yngsta och äldsta åldersgrupperna är väldigt mycket mindre än de övriga (figurerna 1 och 2). Under de kommande decennierna kommer befolkningsstrukturen att försvåra tillgången till den service som de äldre behöver och redan i nuläget har de anmärkningsvärda problem att få de tjänster som de behöver inom social- och hälsovården (Vaarama & Jylhä 2020). Det råder svår brist på arbetskraft och den kan ytterligare försvåras inom de närmaste åren, trots att man hela tiden försöker hitta och vidtar olika justerande åtgärder (Social- och hälsovårdsministeriet 2023a, 2023b).

Äldreombudsmannens förslag till lösning för välfärds- och hälsofrämjande verksamhet:

Under följande regeringsperiod lanseras ett nationellt, regionalt och lokalt program för minskning av riskerna med minnesrelaterade sjukdomar och det riktas till äldre med minnesrelaterade riskfaktorer. Programmet genomförs genom samarbete mellan de äldre, kommunerna, organisationerna och välfärdsområdena. Programmet arbetar för den finländska FINGER-undersökningens rekommendationer om motion, näring, sömn, vård av blodtrycket och diabetes samt kognitiv träning, det vill säga minnesträning och möjligheter till samvaro (THL 2022). Vid genomförandet utnyttjas de tillgängliga, konstaterat fungerande verksamhetsmodellerna för ökad motion och bättre näringsintag bland de äldre, där det finns erfarenheter inom de vanliga tjänsterna.

1.2. De digitala lösningsförslagen: Att främja de äldres möjligheter att fungera i det digitaliserade samhället är nödvändigt, samtidigt kan tjänsterna effektiviseras

En stor del av de ärenden med vilka medborgarna kontaktat äldreombudsmannen har gällt svårigheterna att fungera i det digitaliserade samhället. Undersökningar visar också att de äldre inte får tillräckligt stöd i användningen av digitala apparater och elektroniska tjänster (Heponiemi et al 2022, Rasi & Taipale 2020). Det har likaså blivit allt svårare att fungera utan verktyg för digital identifiering och digitala kunskaper. Även de som sköter ärenden i de digitala tjänsterna med fullmakt given av den äldre personen har stött på stora svårigheter.

Det finns en stor grupp äldre som faller helt utanför de digitala tjänsterna (Rasi & Taipale 2020). Vissa av dem råkar ut för omöjliga situationer när de försöker sköta vanliga och nödvändiga ärenden. Dessa svårigheter återspeglas till och med på anskaffning av id-kort och därigenom bland annat på möjligheterna att rösta i val. Färska undersökningar visar också att digitalt kompetenta personer som fyllt 80 år ofta slutar använda digitala apparater och tjänster på egen hand (Heponiemi et al 2022).

Äldreombudsmannens tre digitala lösningsförslag:

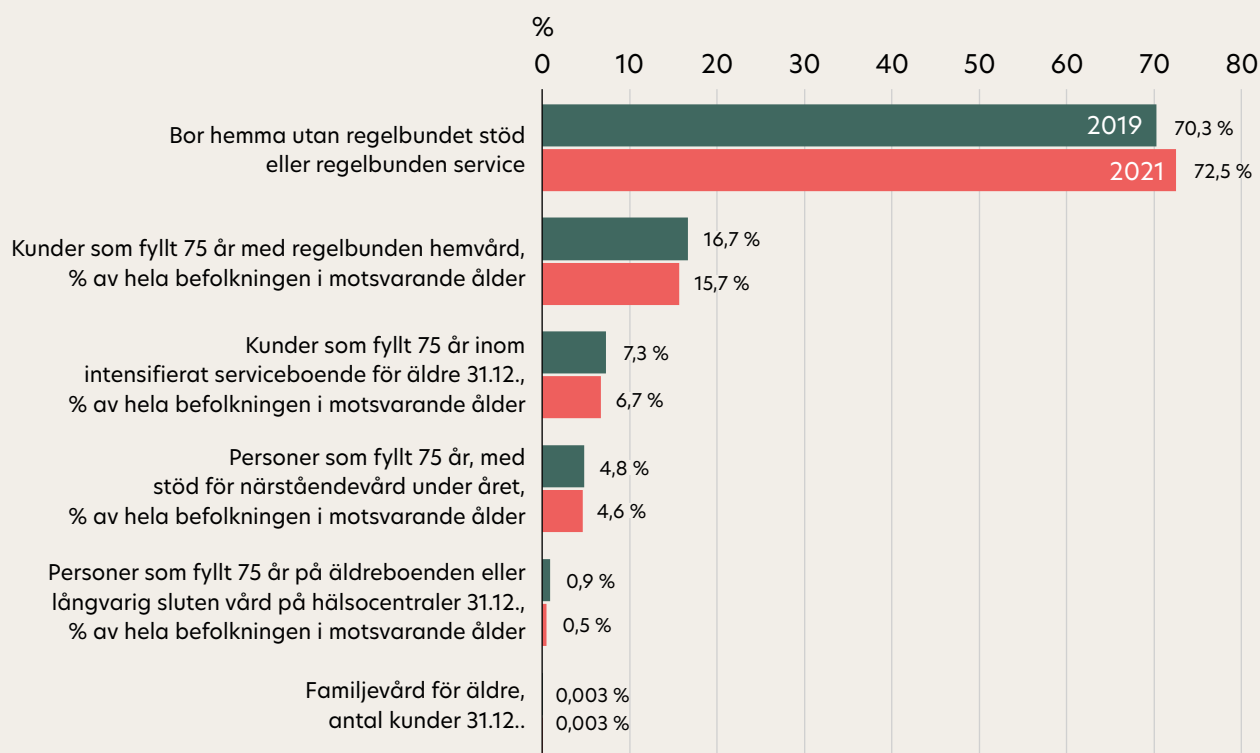
- **En lag om kommunerna skyldighet att samordna digitalt stöd inom sitt område stiftas.** På detta sätt kan man säkerställa att det i alla kommuner finns tillräckligt med tillgängligt stöd för användningen av digitala apparater och tjänster. Vi behöver kompetent och kostnadsfritt digitalt stöd som de äldre enkelt kan hitta och utnyttja. Ändringen ökar likabehandling och hjälper till att föra digitaliseringen framåt.
- **En nationellt centraliserad kanal för ärendehantering skapas för personer som inte använder digitala tjänster.** På detta sätt säkras självständig ärendehantering, påverkansmöjligheter och delaktighet även för personer som inte använder e-tjänster. Samtidigt är kanalen för ärendehantering en del av den nationella beredskapen för krissituationer. Förändringen ökar likabehandlingen och stöder främjandet av digitaliseringen och den nationella beredskapen för krissituationer.
- **Gällande frågan om att sköta ärenden för en annan person eller skötsel av ärenden med stöd skapas tydligare e-tjänster genom lagstiftning.** På detta sätt underlättar och tryggar man de äldres ställning i situationer där ärenden sköts av en annan person och när de får stöd vid skötseln av ärenden. Förändringen ökar likabehandlingen och samhällets funktionalitet.

1.3. Lösningsförslag för social- och hälsovården: det behövs mera omvårdnad dygnet runt, hemvård och rehabiliteringstjänster för äldre, samtidigt förbättras hela befolkningens möjligheter att få hälsovårdstjänster

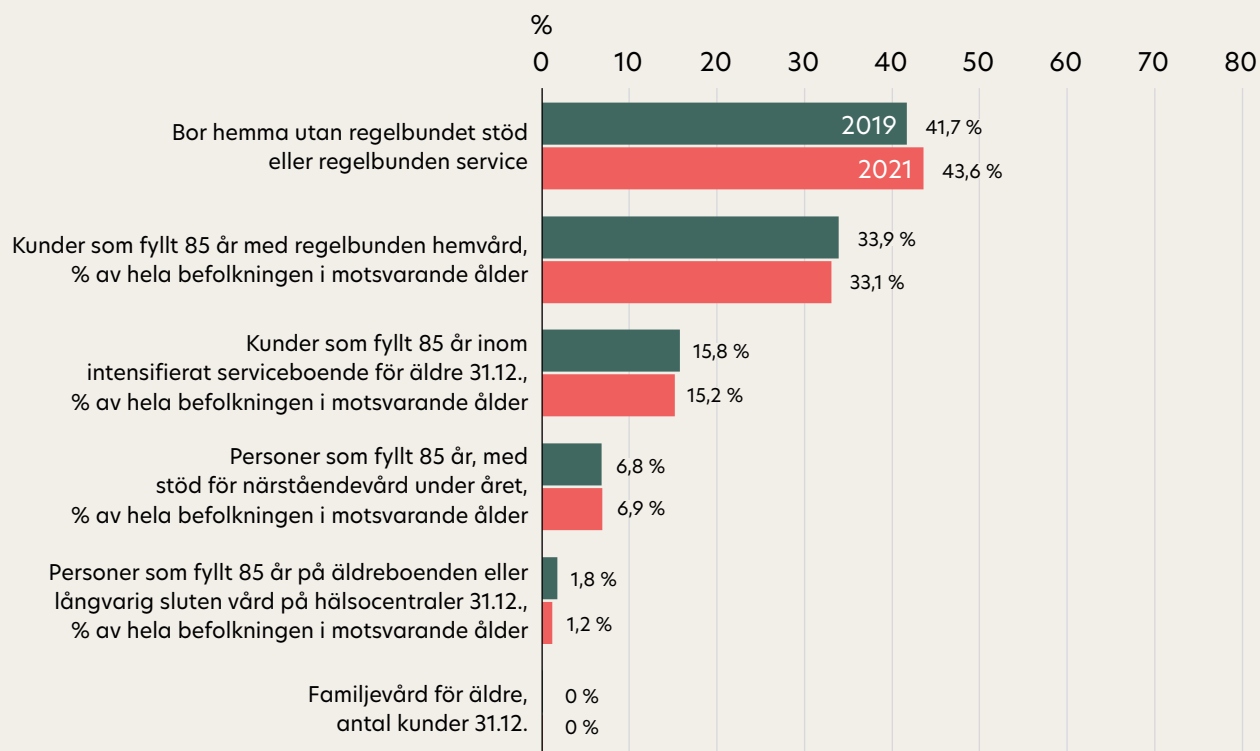
De äldres användning av social- och hälsovårdstjänsterna ökar med stigande ålder. År 2021 fick 27,5% av den befolkning som fyllt 75 år service avsedd för äldre medan 56,4% av dem som fyllt 85 år fick service avsedd för äldre (Figurerna 3 och 4) (THL 2023). Dessa

siffror är väsentliga både när man överväger hur social- och hälsovårdsåtgärderna ska inriktas samt alldeles särskilt vid planeringen av ekonomin och social- och hälsovårdstjänsterna som helhet.

Befolkning över 75 år enligt erhållen service 2019-2021

Befolkning över 85 år enligt erhållen service 2019-2021

FIGURERNA 3 OCH 4. Befolkning som fyllt 75 år (N=576055) och befolkning som fyllt 85 år (N=157633) enligt mottagen service 2019-2021.

Enligt den information som THL har är det problematiskt för de äldre att få de social- och hälsovårdstjänster som de behöver. Tröskeln för rehabilitering, hemvård och vård dygnet runt har blivit för hög och väntetiderna är ofta längre än de lagstadgade tre månaderna. Det har också varit svårt att få stödtjänster för närståendevården. (THL 2022a, THL 2023, se också Vaarama & Jylhä 2020)

I takt med att antalet personer i den allra äldsta åldersgruppen ökar växer också behoven av tjänster för äldre och rehabilitering kraftigt de närmaste åren. Rehabiliteringen hjälper de äldre att bevara och förbättra sin funktionsförmåga och förbättrar deras möjligheter att leva ett självständigt liv (Jansson et al 2022).

Bristen på tjänster för äldre och rehabilitering leder till orimliga situationer och rent lidande i synnerhet för de allra äldsta medborgarna. Den försvårade situationen har återspeglats på hur hela hälsovårdssystemet fungerar och enligt de kontakter som tagits med äldreombudsmannen har det lätt till att personer i arbetsför ålder lämnat sitt förvärvsarbete för att sköta sina närstående.

Äldreombudsmannens förslag till hur situationen ska korrigeras är en ökning av de resurser som är riktade till de äldre, så att de motsvarar antalet äldre och deras ökade servicebehov under de närmaste 20 åren.

Enligt spetsenheten för forskning kring omvårdnad är behovet av tilläggsresurs inom serviceboende och hemvård cirka 1,8 miljarder (Kröger 2022). Beloppet omfattar nödvändiga kompletteringar av utbildningen och personalresurserna samt en ökning av antalet vårdplatser och ökad hemvård, som motsvarar de äldres behov, liksom även nödvändigt stöd från cheferna.

Tilläggsfinansieringen möjliggör lösningar för den alarmerande överbelastningen på sjukhusens jourmottagningar och sjukhusavdelningarna för grundläggande och specialiserad vård. Kompletteringarna av tjänsterna till de äldre kan ge besparingar i helhetskostnaderna för social- och hälsovården.

Flera bra förslag har framförts för att lösa personalbristen inom social- och hälsovårdsbranschen, till exempel utökad antal studieplatser och utländsk arbetskraft (Social- och hälsovårdsministeriet 2023a). Färre studerande än tidigare söker sig till branschen. För studerande och deras karriärval har erfarenheterna under de praktiska praktikperioderna under utbildningstiden stor betydelse (Salin 2022).

Äldreombudsmannen föreslår som enskild lösning för att öka social- och hälsovårdsbranschens dragningskraft att studerande i branschen får ersättning i pengar för det arbete som de utför under arbetspraktiken. Denna förändring skulle visa att social- och hälsovårdsbranschen uppskattas.

1.4. Förslag till lösning av åldersdiskrimineringen: utveckla en utvärdering av konsekvenserna för äldre inom lagberedningen och beslutsfattandet samt stärk äldrerådets ställning

Åldersdiskriminering är en mycket vanlig form av diskriminering (Bratt et al 2017). Enligt WHO har varannan person i världen ageistiska åsikter mot äldre personer (WHO 2023). Åldersdiskrimineringen är djupt rotad i kultur och förfaringssätt. Erfarenheter av diskriminering och diskriminering i praktiken har återspeglats i majoriteten av kontakterna till äldreombudsmannen. Likaså har uppgifterna om de äldres och i synnerhet de allra äldstas situation emellanåt helt eller nästan helt utelämnats vid beredningen av lagreformer, principbeslut och olika nationella anvisningar som äldreombudsmannen har utvärderat. Till följd av detta blir det omöjligt att bedöma hur förslagen påverkar dem. Detta kunde åtgärdas genom att bedömning av konsekvenserna för äldre tas med i lagberedningen.

Äldreombudsmannen har fäst uppmärksamhet vid detta i sina utlåtanden samt när ombudsmannen hörts i riksdagens olika utskott. (Utlåtanden sammanlagt 39, höranden sammanlagt 6. Läs mer om äldreombudsmannens utlåtanden och höranden på äldreombudsmannens webbsida.)

De äldres andel av hela befolkningen är rekordhög och kommer att öka under de närmaste decennierna. För att de äldre medborgarna ska behandlas jämlikt och hela samhället fungera är det nödvändigt att säkerställa att de äldres perspektiv beaktas i både lagberedningen och beslutsprocessen på samma sätt som man i dag gör en bedömning av hur barnen påverkas.

Äldreombudsmannen föreslår att en skyldighet att bedöma konsekvenserna för äldre läggs till i lagberedningen och det politiska beslutsfattandet samt att utbildning erbjuds till stöd för detta och stödmaterial upprättas för lagberedarna. I sin egen verksamhet kommer äldreombudsmannen att arbeta för att bedömning av konsekvenserna för äldre läggs till och inleda ett samarbete i anknytning till detta med de instanser som främjar de äldres ställning.

Äldreråden har grundats i Finland för att stärka de äldre medborgarnas ställning och rättigheter i den kommunala beslutsprocessen och inom de nya välfärdsområdena. Utgående från äldreråden och de diskussioner som äldreombudsmannen fört med dem samt den information som sammanställts av dem är äldreombudsmannens primära observation att äldreråden i många kommuner har haft svårigheter att i tid få information om ärenden under beredning och de har inte på långt när alltid beviljats rätt att delta i nämndernas möten (Människorättscentret 2021). Äldrerådets lokala sakkunskap är en resurs för beslutsprocessen. Det är stor variation i äldrerådets sammansättning och i en del kommuner sitter det inga äldre medlemmar i råden.

Det är skäl att justera och precisera lagstiftningen om äldreråden så

att det sitter äldre medlemmar i äldreråden och råden har en genuin möjlighet att agera och påverka beslutsfattandet inom kommunerna och välfärdsområdena.

2 Äldreombudsmannens lagstadgade uppgifter

Äldreombudsmannens uppgift utgör en ny del i den helhet med instanser som främjar de äldres ställning och rättigheter.

Äldreombudsmannen har till uppgift att främja genomförandet av de äldres rättigheter. Den här uppgiften sköts i primärt genom metoder för förebyggande påverkan. Aktivt deltagande i samhällsdiskussionen och framlyftandet av de äldres perspektiv samt utvecklingsförslag hör till det centrala för uppgiften.

Det är viktigt att olika faktorer som påverkar de äldres ställning och tillhandahållandet av deras rättigheter beaktas i uppgiften.

I sitt arbete är det viktigt för äldreombudsmannen att beakta variationerna i de äldres situationer som kan påverkas bland annat av hälsan och funktionsförmågan, utkomstnivån, bostadsorten, språket, ursprunget och den sexuella läggningen.

Ombudsmannen utövar inte tillsyn över lagligheten eller över enskilda fall. Därmed behandlar ombudsmannen inte enskilda personers klagomål.

Äldreombudsmannens uppgifter som främjare av de äldres ställning samt tillgodoseendet av deras rättigheter har definierats i lagen om äldreombudsmannen (753/2021) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2021/20210753>.

Äldreombudsmannens lagstadgade uppgifter:

1. bevaka och bedöma de äldres ställning och tillgodoseendet av de äldres rättigheter,
2. bevaka lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet samt bedöma deras konsekvenser för de äldre,
3. ta initiativ och ge utlåtanden samt delta i samhällsdebatten,
4. sammanställa och låta göra utredningar samt offentliggöra rapporter,
5. främja informationsverksamhet och förmedla kunskap om äldre,
6. främja samarbetet mellan aktörer som handlägger ärenden som gäller äldre och aktörer som representerar äldre.

3 Äldreombudsmannens verksamhet inleddes med val av prioriteter, framträdanden i media och öppnandet av en byrå

3.1. Nyöppnad byrå och resurser

Lagen om äldreombudsmannen (753/2021) gavs den 13 augusti 2021 och den trädde i kraft den 19 augusti 2021. Äldreombudsmannen är självständig och oberoende i sin verksamhet. Äldreombudsmannens byrå finns i anknäytning till diskrimineringsombudsmannens byrå i Helsingfors. Motiveringen till äldreombudsmannens uppgift var att befolkningen åldras och att det finns brister i de äldres ställning. Verksamheten beviljades 500 000 euro i anslag ur statsbudgeten 2022.

Äldreombudsmannens nationella myndighetsutövande inleddes 15.1.2022 när politices doktor, docent Päivi Topo började i sin tidsbundna, femåriga tjänst som äldreombudsman. Hon har tidigare erfarenhet av forskning kring åldrande, arbete med främjande och ledning av de äldres välfärd och hälsa, orga-

nisationsverksamhet, påverkansarbete samt inom statsförvaltningen.

I april inledde Päivi Ahosola, som har omfattande kunskaper om de äldres social- och hälsovårdstjänster, och Marjut Vuorela, som har omfattande juridisk sakkunskap om äldre personer, sitt arbete som specialsakkunniga tjänstemän på byrån. I slutet av året inleddes rekryteringen för två tidsbundna sakkunnigtjänster.

Desstom har diskrimineringsombudsmannens administrativa team och kommunikationsteamet samt högskolepraktikant Daniela Holmberg deltagit i lanseringen av verksamheten. Inom ramen för sina anslag har diskrimineringsombudsmannen och äldreombudsmannen kommit överens om ett arrangemang där

BILD 1. På äldreombudsmannens byrå arbetar följande personer, på främre raden från vänster Saidi Backman, på främre raden andra från höger Päivi Topo och på främre raden från höger Päivi Ahosola samt på bakre raden till vänster Mia Niemi och till höger Marjut Vuorela. Administrationen och kommunikationen sköts av diskrimineringsombudsmannens byrå som på fotot representeras av Paula Hannus på främre raden andra från vänster och Maria Swanljung på bakre raden i mitten.

diskrimineringsombudsmannens byrå producerar förvaltnings- och kommunikationstjänsterna för äldreombudsmannen. För detta ändamål grundade man 2022 en informatörs-tjänst och en ny tjänst för ledningens assistent på diskrimineringsombudsmannens byrå och anvisade en del av deras arbetsinsats till äldreombudsmannen. Arkiveringen av handlingarna bereddes så att den inväntar ibruktagandet av Hilda-systemet 2023.

Äldreombudsmannen utarbetar och godkänner en arbetsordning för sin verksamhet. Enligt den kan man ringa ombudsmannens

kundtelefon under tjänstetid och eller ta kontakt per e-post på vanhusasia@oikeus.fi eller ta kontakt per post. Ett meddelande "vi har mottagit ert meddelande" sänds till alla som kontaktar ombudsmannen och ett skriftligt svar sänds till dem vars meddelande kräver det. Beredningen av svaren till medborgare liksom även utlåtanden och ställningstagande görs tillsammans och ombudsmannen ansvarar för verksamheten. Kontakterna registreras i en uppföljningstabell.

Resultatförhandlingar fördes med justitiedepartementet i början och slutet av året.

KUVA 2. År 2022 ingick följande personer i seniorpåverkargruppen: I främre raden från vänster Vappu Taipale, Jaakko Tuomi, Ristenrauna Magga. I övre raden från vänster: Auni-Marja Vilavaara, Kari Itkonen, Markku Lehto, Tuulikki Petäjaniemi. På bakre raden i mitten äldreombudsman Päivi Topo.

En grupp för seniorpåverkare grundades som strategiskt stöd för äldreombudsmanens verksamhet. Till gruppen kallades sådana renommerade påverkare som på sitt håll främjar de äldres ställning och rättigheter. Seniorpåverkarnas sakkunskap och erfarenhet av påverkansarbetet ger äldreombudsmannen ett väsentligt stöd i sitt uppdrag med uppföljning och bedömning av de äldres ställning och rättigheter. Tillsammans med gruppen har en utvärdering gjorts av äldreombudsmannens strategi, tyngdpunkterna i verksamheten, rekommendationerna i regeringsprogrammet och för konsekvenserna centrala verksamhetsmetoder.

Medierna visade ett exceptionellt stort intresse för den nya myndigheten redan från den tidpunkt då valet av äldreombudsman publicerades. Ett pressmeddelande om att verksamheten inleds publicerades i ett stort antal tryckta medier och flera radioprogram och nyhets- och aktualitetsprogram på tv informerade om detta. Ombudsmannen hade speciellt många intervjuer med televisionen, radion och tidningarna i januari-mars och i oktober, sammanlagt cirka 70 under året. En närmare beskrivning av äldreombudsmannens kommunikation finns i kapitel 8.

3.2. Innehållsmässiga tyngdpunktsområden

För sin femåriga mandatperiod definierade äldreombudsmannen fyra tyngdpunktsområden kring vilka de äldres ställning och främjandet av deras rättigheter särskilt kopplas under 2022-2026. Dessa betonades vid framträdanden i medierna och äldreombudsmannens olika inlägg.

Valet av tyngdpunktsområden grundar sig på existerande forskningsmaterial om de äldres erfarenheter och ställning, forskningsmaterial om tjänsterna för de äldre, tillsynsmyndigheternas rapporter samt på erfarenhetsuppgifter från utvecklare och de äldres egna organisationer. Under året har dessa också diskuterats på tiotals evenemang, där äldre personer i olika ställning har deltagit och som arrangerats av kommuner, äldreråd eller organisationer på olika håll i Finland.

Med tyngdpunkterna underlättas prioriteringen och planeringen av hur äldreombudsmannens begränsade resurser ska användas. Parallellt med tyngdpunktsområdena följde ombudsmannen också upp och bedömde andra teman i anknytning till de äldres ställning och rättigheter, såsom utkomst, boende, ut rättande av ärenden, rättsskydd och påverkansmöjligheter.

Den äldre befolkningens mångfald beror på den stora åldersspridningen, det vill säga från dem som precis nått pensionsåldern till dem som hunnit fylla 100 år, samt på ett stort

antal andra faktorer såsom inkomster, boendeförhållanden, hälsa och funktionsförmåga. Det väsentliga för äldreombudsmannens arbete är att utforma de uppgifter som gäller hela den äldre befolkningen samt arbetet med att förbättra tillgodoseendet av rättigheterna och situationen för dem som är i en sämre situation än normalt i fråga om de äldres rättigheter och ställning.

Till de äldre som är i en svårare situation än andra hör bland annat klienterna i vård dygnet runt och hemvården, de som är tvungna att förlita sig på otillräcklig service, äldre närståendevårdade och närståendevårdare, personer med svår funktionsnedsättning och svårt sjuka äldre personer samt de som har de allra lägsta inkomsterna, personer som hör till minoriteter, äldre som bor i speciellt avlägsna områden samt de äldre som saknar digitala kunskaper eller som inte har anhöriga eller andra närstående.

Vid bedömningen av beslutsfattandet i samhället fäster äldreombudsmannen särskild uppmärksamhet vid situationen och hur rättigheterna förverkligas för de äldre personer vars ställning är svårare än normalt.

Tyngdpunktsområdena för äldreombudsmannens verksamhet 2022-2026 är

- 1. Undanröjande av åldersdiskrimineringen** – införande av utvärdering av konsekvenserna för de äldre i det politiska beslutsfattandet.
- 2. Observationer av och satsningar på de äldres välfärd och hälsa för att minska skillnaderna i hälsan och ge de äldre flera år med funktionsförmågan kvar:** det behövs större samarbete mellan staten, välfärdsområdena, kommunernas olika sektorer och organisationerna.
- 3. Tillgång till social- och hälsovårdstjänster, som bättre motsvarar behoven:** tilläggsatsningar på boende i hemmet och omvårdnad
- 4. Ett mer rättvist digitalt samhälle:** rätt att lära sig ända till livets slut samt en jämlik behandling av dem som inte är digitalt aktiva.

3.3. Äldreombudsmannen inledde sin verksamhet under pågående stora förändringar som återspeglar sig på de äldres ställning

Äldreombudsmannens uppgift inleddes mitt under rådande coronapandemi och social- och hälsovårdsreform samt medan Ryssland anföll Ukraina och Finland förberedde sig för att ansöka om Nato-medlemskap. Det kunde också konstateras att den länge kända utarmningen av naturen och klimatuppvärmningen var svårare globala problem än tidigare.

I Finland riktades uppmärksamheten och resurserna mera mot stärkandet av den nationella säkerheten samt Finlands roll som medlem i Europeiska Unionen i de åtgärder som vidtogs mot Ryssland. I Finland återspeglade sig konsekvenserna av kriget bland annat som högre levnadskostnader, som försvarade den ekonomiska situationen för många äldre.

De äldres andel av befolkningen är rekordstor och de regionala skillnaderna i den är också stora (Koskinen et al 2022). De äldres välmående, hälsa och funktionsförmåga har länge förbättrats (Munukka et al 2021, Koivunen et al 2021). Ojämligheten mellan de äldre är stor och skillnaden mellan dem med de allra lägsta inkomsterna och de övriga har inte minskat (Parikka et al 2021, även Forma & Kuitvalainen 2020). De uppgifter som THL har rapporterat den senaste tiden anger dock att den positiva utvecklingen antingen har mattats av, stannat upp eller så har situationen

försämrats jämfört med tidigare till följd av coronapandemin (Sainio et al 2020, Sainio et al 2018). Omkring 10 procent av pensionärerna 55-85 år har svårare försörjningsproblem (Palomäki et al 2021).

Den genomsnittliga livslängden hade länge stigit och antalet äldre har ökat. Den här utvecklingen kommer att fortsätta de kommande decennierna. (Koskinen et al 2022.) Eftersom antalet nyfödda barn har varit rekordlåg de senaste decennierna har andelen personer som har fyllt 70 år blivit större än någonsin tidigare (Kestilä & Karvonen 2022).

De äldres välmående och beslut som stöder detta spelar en allt större roll för samhället. Under det senaste decenniet har statsekonomi och dess utveckling i allt högre grad granskats genom begreppet försörjningskvot, som definierar alla som har fyllt 65 år som sådana som ska försörjas. Vid en sådan granskning beaktar man inte den betydande insats som de som fyllt 65 år har i arbetslivet, vården av och stödet till närstående, samhällelig delaktighet samt som skattebetalare och penningstöd till sina närstående. Det är svårt att göra en bedömning i pengar av deras insatser, men enligt FPA uppgår enbart värdet på den närståendevård och det inofficiella stöd som äldre ger till över en miljard euro per år (Mikkola & Tillman 2017, Topo & Jyrkämä 2020).

Enligt många undersökningar är åldersdiskriminering en mycket vanlig form av diskriminering (Bratt et al 2017). I begreppet försörjningskvot beaktas inga andra åtgärder än de som grundar sig på avlönat arbete, sådana åtgärder med vilka de som fyllt 65 år på ett betydande sätt stöder samhällets funktion och produktivitet. Kategorisk användning av begreppet försörjningskvot bidrar till att bevara det åldersdiskriminerande tankesättet och agerandet. Åldersdiskrimineringen är djupt inflätad i tänkesätt och samhällspraxis.

Ett av äldreombudsmannens tyngdpunktsområden är att lyfta fram hur åldersdiskriminering visar sig i beslutsprocessen.

Äldreombudsmannen förmedlar uppgifter om de äldre till beslutsfattarna och försöker hitta strukturella lösningar för minskad åldersdiskriminering i beslutsprocessen.

3.4. Äldreombudsmannens strategi och verksamhetsplan blir klara

Äldreombudsmannens uppgift täcker frågor inom alla områden i livet, som har betydelse för de äldres ställning och tillgodoseendet av deras rättigheter. I synnerhet betonas ställningen och rättigheterna för de äldre personer som inte kan främja sina egna rättigheter. Kärnan för verksamheten är att följa med be-

slutsprocesserna och påverka dem samt olika verksamhetsformer förknippade med detta, som används för att sträva efter en rättvis beslutsprocess ur de äldres perspektiv.

Under året bereddes äldreombudsmannens strategi och den blev klar i september.

Äldreombudsmannens mission, vision och basuppgift:

Mission

Vi främjar rättigheterna och ställningen för den äldre befolkningen och i synnerhet de utsatta grupperna av äldre i all vår verksamhet. Vi följer med och gör en utvärdering av hur de äldres rättigheter har förverkligats i beslutsfattandet och lagberedningen. Äldreombudsmannen är en sakkunnig, tillförlitlig och känd myndighet samt en samhällelig debattör och främjare av de grundläggande fri- och rättigheterna.

Vision

De äldre ska behandlas jämlikt med övriga åldersgrupper och inbördes likabehandling av de äldre ska råda i Finland.

Basuppgift

Vi främjar på eget initiativ och med sakkunskap de äldres ställning och tillgodoseendet av de äldres rättigheter primärt genom föregripande påverkansarbete.

Målsättningarna för äldreombudsmannens femårsmandat (2022-2026) och målen för de två första verksamhetsåren är:

1. MÅLSÄTTNING 2022-2026: Minskad åldersdiskriminering.

Mål 2022-2023: En ökning av kunskaperna om och diskussionen kring hur man kan minska olika former av åldersdiskriminering. En metod för utvärdering av konsekvenserna för de äldre har utarbetats.

Konsekvens: Bättre kunskaper om åldersdiskriminering och metoder för minskning av den i beslutsprocesserna, lagstiftningen och medierna. En utvärdering av konsekvenserna för äldre görs inom lagberedningen.

2. MÅLSÄTTNING 2022-2026: Det finns flera åtgärder för främjande av de äldres välfärd och hälsa än före coronapandemin.

Mål 2022-2023: Kunskaperna om vikten av att främja de äldres välfärd och hälsa och metoderna för detta har ökat. Likaså har kunskaperna ökat om att olika grupper av äldre behöver jämlika möjligheter att bevara och förbättra sin välfärd och hälsa.

Konsekvens: i kommunerna och välfärdsområdena genomförs främjandet av de äldres välfärd och hälsa inom ramen för social- och hälsovårdsreformen och i kommunernas verksamhet. Bättre kunskaper om organisationernas, kommunernas och välfärdsområdenas bra metoder för främjande av välfärd och hälsa.

3. MÅLSÄTTNING 2022-2026: Tillgång till social- och hälsovårdstjänster givna vid rätt tidpunkt och kvaliteten på dem motsvarar bättre de äldres behov än före coronapandemin.

Mål 2022-2023: Välfärdsområdenas och de nationella beslutsfattarnas kunskaper har ökat om hur viktigt det är att de äldre får de tjänster de behöver vid rätt tidpunkt samt vilka följderna är om tjänsterna är otillräckliga för de grupper som är i den mest sårbara ställningen.

Konsekvens: Beslutsfattarnas medvetenhet om de nödvändiga tilläggsresurserna och välfungerande tjänster har ökat. De äldres tillgång till tjänster försämras inte under de första verksamhetsåren för välfärdsområdena.

4. MÅLSÄTTNING 2022-2026: ett mera rättvist digitalt samhälle för de äldre som är digitalt aktiva och för dem som inte är det.

Mål 2022-2023: En allmän bild av de äldres digitala situation har skapats och alternativa lösningar har beskrivits och förmedlats till de nationella beslutsfattarna.

Konsekvens: Beslutsfattarna har bättre kännedom om metoder för ökad digital jämlikhet också i fråga om dem som inte använder digitala tjänster. Den digitala jämlikheten beaktas bättre vid beredningen av författningar och i samhället.

4 Äldreombudsmannen skapade sig en helhetsbild av de äldres ställning och tillståndet för deras rättigheter samt de centrala aktörer som påverkar förverkligandet av rättigheterna

Enligt föreskrifterna i lagstiftningen är äldreombudsmannens uppgift att bevaka och bedöma de äldres ställning och tillgodoseendet av de äldres rättigheter samt att främja samarbetet mellan aktörer för stärkande av de äldres ställning och tillgodoseende av deras rättigheter. Det primära målet för det första verksamhetsåret var att skapa sig en helhetsbild av de äldres ställning och rättigheter samt de aktörer som främjar dem eller vars verksamhet har väsentlig betydelse för tillgodoseendet av de äldres rättigheter. Diskussioner fördes med dessa olika instanser och överenskommelser om samarbete träffades. Uppfattningen om vilket slags helhet äldreombudsmannens uppdrag är förlagd till och vad som är speciellt i detta eller avviker från de övriga aktörernas uppgifter och mandat har preciserats under mötena (bilaga 1).

Äldreombudsmannen blir en ny del i den helhet med instanser som främjar de äldres ställning och rättigheter. Den kan spjälkas upp på myndigheter som främjar de grundläggande

fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna, olika organisationer, myndigheter som utövar tillsyn över att de äldres rättigheter tillgodoses och andra myndigheter som arbetar för staten, kommunen eller välfärdsområdet samt informationsproducenter av typ statistikmyndigheter och forskargrupper. I kommunerna och inom välfärdsområdena främjar de lagstadgade äldreråden genomförandet av de äldres ställning och rättigheter.

Aktuell information om hur de äldres rättigheter de facto förverkligas är väsentlig för äldreombudsmannens uppdrag. Det stora antalet möten med äldre som lever i olika situationer har ökat äldreombudsmannens förståelse för de allmänna problempunkterna gällande de äldres rättigheter och ställning liksom även för den stora variationen mellan olika delar av landet, olika utbildnings- och inkomstgrupper samt i fråga om många andra omständigheter. Evenemang där det samtidigt har funnits äldre personer från olika delar av Finland närvarande har varit speciellt värdefulla.

Äldreombudsmannen har talat vid ett stort antal evenemang riktade till äldre där man även diskuterat sådant som är viktigt för deltagarna. Det är huvudsakligen organisationer och äldreråd som varit arrangörer av evenemangen. Speciellt mycket har den marginalisering som digitaliseringen leder till lyfts fram under dessa evenemang, där det inte finns tillräckligt med vägledning i användningen av digitala apparater eller problemen med att försöka sköta sina ärenden utan digitala apparater och elektroniska identifikationskoder. Det finns mångfasetterade orsaker till att man fungerar utan digitala apparater och tjänster och dessa kommer inte alla att försvinna ens i framtiden. Enligt undersökningsresultat är det många som avstår från användningen av digitala tjänster när de har fyllt 80 år, trots att de har haft goda digitala kunskaper (Hepo-niemi 2022a). En annan central fråga har varit de äldre personernas svårigheter med att få de social- och hälsovårdstjänster som de behöver.

De äldre och deras närstående har aktivt tagit kontakt med äldreombudsmannen (300 kontakter) och lyft fram de mest varierande frågorna och problemen i anknytning till de äldres ställning och rättigheter. Utgåen-

de från kontakterna har en bild skapats av den situation som de äldre i en speciellt utsatt situation lever i samt hur rättigheterna förverkligas, om de förverkligas. (Se närmare kapitel 5).

Särskilt fokus har lagts på utbyte av information med Riksdagens justitieombudsmans kansli, Människorättscentret, Människorättsdelegationen och Diskrimineringsombudsmannen. Under dessa möten har ombudsmannen fått en bild av det långsiktiga arbetet med de grundläggande mänskliga rättigheterna och fri- och rättigheterna som gjorts internationellt samt hur tillgodoseendet av de äldre personernas rättigheter märks i de olika instansernas arbete.

Under mötena med de fackmän som arbetar med äldre betonade man bristen på hemvård och vård dygnet runt, gerontologiskt socialarbete samt rehabiliterings- och psykologtjänster. Digitaliseringen av samhället har lett till ökat arbete för socialarbetarna och ekonomiskt trångmål hos klienterna, när klienterna inte har klarat av att sköta sina ärenden i den förändrade omgivningen. Behovet av att inkludera kunskaper inom geriatri och gerontologi inom de olika tjänsterna har ock-

så lyfts fram. Olika yrkesgrupper lyfte fram att det skulle vara skäl att utveckla arbetsfördelningen inom tjänsterna för äldre personer.

På mötet med Kommunförbundets nätverk för ledningen av äldreomsorg lyftes den strama budgeten för 2023 och välfärdsområdenas första år upp. Äldreombudsmannen bekantade sig med den förändrade situationen i kommunerna samt överföringen av social- och hälsovårdstjänsterna på välfärdsområdena under möten med kommunernas förtroendepersoner och ledande tjänstemän.

Äldreråden har bjudit in äldreombudsmannen till sina evenemang och möten och ombudsmannen har träffat medlemmar av råden i samband med möten med förtroendepersoner samt under den nationella älredrådsdagen. Frågan om välfärdsområdenas budgetar är tillräckliga och om genomförandet av reformen på ett sådant sätt att alla invånare i området känner till hur social- och hälsovårdstjänsterna fungerar har hört till de centrala frågeställningarna. För kommunernas del behandlades de äldres ställning och rättigheter gällande markanvändningen, de tjänster som stannar i kommunerna, åtgärder för främjande av välfärd och hälsa samt

samarbetet med välfärdsområdena. Medlemmarna i äldreråden har berättat om de ringa påverkningsmöjligheterna som råden har och hur detta varierar mellan kommunerna. Under ett evenemang arrangerat av Nordens välfärdscenter fick vi information om äldrerådets och Norges eldreombuds verksamhetsmöjligheter och -metoder i de nordiska länderna.

Äldreombudsmannen har följt med och utvärderat det sektorsövergripande nationella äldreprogrammet (samordnat av SHM) med betoning på perspektivet hur programmet främjar ställningen och tillgodoseendet av rättigheterna för de äldre som är allra mest utsatta. Genom att följa med verkställandet av äldreprogrammet får ombudsmannen insikt i de olika förvaltningsområdenas målsättningar och praktiska åtgärder i det åldrande Finland. Äldreprogrammet har pågått under regeringsperioden och ett principbeslut om en fortsättning bereddes. I de utlåtanden som äldreombudsmannen gav om principbeslutet om äldreprogrammet föreslog ombudsmannen mera konkreta åtgärder inom ramen för programmet under följande regeringsperiod och inriktning på minskning av skillnaderna i de äldres välfärd och hälsa.

Ombudsmannen har utbytt information om främjandet av digitaliseringen och tryggheten av en jämlik ställning för de äldre samt deras rättigheter i den här utvecklingen med Finansministeriet, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Kommunförbundet och THL. Temat för mötena med de övriga ministerierna var beredskapen för klimatförändringen och lagstiftningen om vägunderhållet. Med konsumentombudsmannen har ombudsmannen utbytt information gällande de äldre konsumenternas specialfrågor såsom telefon- och hemförsäljning. Under de diskussioner som förts med tillsynsmyndigheterna, där äldreombudsmannen har förmedlat information om de ämnen som medborgarna tagit upp när de kontaktat ombudsmannen har en helhetsbild av problempunkterna för en fungerande social- och hälsovård preciserats.

Ombudsmannen har träffat riksdagsledamöter när hon har blivit hörd av Riksdagens utskott, på olika evenemang runt om i Finland, inom ramen för Riksdagens IKÄ-nätverk och Riksdagens konsumentnätverk samt vid ett evenemang som äldreombudsmannen ordnade, där fokus var på digitalisering och de äldres ställning och rättigheter. Under mötena

med riksdagsledamöter och social- och hälsovårdsministern behandlades riksdagsledamöternas behov att få föregripande uppgifter om de äldres ställning och hur deras rättigheter förverkligas som stöd för deras beslutsfattande samt konsekvensbedömningar av olika alternativ för övervägande i synnerhet gällande främjande av välmående och hälsa i motsats till avhjälpande åtgärder.

Vid FN:s människorättsråds 51:a möte i Genève redogjorde FN:s oberoende sakkunniga på människorättsfrågor för äldre Claudia Mahler för den landsrapport över Finland som hon sammanställt. I landsrapporten ligger koncentrationen på hur människorättsfrågorna har förverkligas för de äldre som är i den mest sårbara situationen och människorättscentret gjorde det möjligt för äldreombudsmannen att delta i mötet och följa med medlemsländernas kommentarer. Under samma resa träffade Äldreombudsmannen ledaren för WHO:s Department on Maternal, Newborn, Child and Adolescent Health and Ageing/ Ageing and Health Unit Anshu Banerjee och Dr. Yuka Sumin och temat för mötet var aktuella internationella åtgärder för främjande av äldre personers välmående och hälsa samt åtgärder i Finland.

4.1. Främjande av samarbetet mellan aktörer som handlägger ärenden som gäller äldre och aktörer som representerar äldre

Under verksamhetsåret började äldreombudsmannens roll bland de instanser som behandlar de äldres ärenden och främjar åldrande ta form. I verkställandet av denna uppgift är det väsentligt att känna till de övriga instanserna och deras samarbetsformer och strukturer och komma överens om äldreombudsmannens agerande inom ramen för denna helhet. Här följer en beskrivning av den helhet av nätverk och samarbetsstrukturer som vuxit fram och en bedömning har gjorts gällande hurdana åtgärder äldreombudsmannen i egenskap av ny myndighet kan vidta för att de ska vara effektiva och möjliga att anpassa till resurserna.

Samarbete har gjorts med två av de nätverk som verkar i riksdagen. Ombudsmannen höll ett inlägg om äldreombudsmannens förslag till främjandet av jämlikhet för de äldre i det digitaliserade samhället under Riksdagen konsumentnätverks evenemang. Under ett evenemang ordnat av Riksdagens IKÄ-nätverk presenterades äldreombudsmannens verksamhet och samtidigt kom man preliminärt överens om ett regelbundet samarbete under följande mandatperiod (sekreterare Äldreinstitutet). Till Riksdagens IKÄ-nätverk hör riksdagsledamöter, medborgarorganisationer, sakkunniga och det har verkat under två riksdagsperioder. Under 2023 bekantar sig ombudsmannen med verksamheten inom riksdagens övriga nätverk.

Möten med Riksdagens justitieombudsmans kansli hölls för att ombudsmannen skulle kunna skapa sig en bild av situationen för de äldres ställning och rättigheter och samtidigt förmedlade ombudsmannen uppgifter till dem om problemen med tillhandahållandet av de äldres grundläggande fri- och rättigheter. Frågorna kring fri- och rättigheter samt mänskliga rättigheter diskuterades under ett möte med Vappu Taipale, styrelseledamot i Help Age International, Människorättscentret samt som deltagare på möten i människorättskommittén och avdelningen för de äldres rättigheter. Förhandlingar har förts med diskrimineringsombudsmannen om diskrimineringssteman gällande äldre personer. Genom möten och kontakter till barnombudsmannen och jämställdhetsombudsmannen har ombudsmannen fått stöd med att bilda sig en uppfattning om bra och effektiva metoder för en självständig och oberoende myndighet. Dessa samarbetsformer kommer att fortsätta 2023.

Ombudsmannen har samarbetat med social- och hälsovårdsministeriet som sakkunnig kring frågor som anvisningen om den nationella tillgängligheten för rehabilitering, helheten med vård och tjänster för personer med minnessjukdom, ökning av äldreomsorgens dragningskraft (Arbetshälsoinstitutet, Hyvä veto), beredningen av lagstiftningen om självbestämmanderätt samt beredningen av

principbeslutet för det nationella programmet för de äldre. Allt detta inkluderar utbyte av information med många organisationer som representerar de äldre, yrkesmän som arbetar med de äldre samt myndigheter och forskare. Om programmet ingår i det kommande regeringsprogrammet kommer samarbetet att fortsätta med de instanser som främjar genomförandet av åldringsprogrammet.

År 2022 var äldreombudsman Päivi Topo medlem av den Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården ETENE (SHM) och tog där upp frågor som gällde socialtjänsternas klienter. ETENE gav utlåtanden där äldreombudsmannen lyfte fram de äldres perspektiv och fick väsentlig information om vilken situation som råder för tjänsterna och framtidsutsikterna. Mötet med Delegationen för äldre- och pensionärsärenden (SHM) hölls då ombudsmannen inledde sin verksamhet. Det är skäl att ordna samarbetsmöten också med SHM:s övriga delegationer.

Det väsentliga är att identifiera de övriga ministeriernas och statsförvaltningens aktörers (t.ex. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, FPA, THL) viktigaste arbetsgrupper, vars arbete är kopplat till de äldres ställning och tillgodoseendet av deras rättigheter. Den här kartläggningen har inletts och den fortsätter.

Under året bekantade sig äldreombudsmannen med äldrerådets verksamhet i samband med möten med äldreråden, som deltagare med ett inlägg på äldrerådetsdagarna samt som deltagare på nordiska äldrerådsträffen. Äld-

reombudsmannen kom överens med finansministeriet (FM) om samarbete kring planeringen av den nationella äldrerådetsdagarna 2023, där också Ika-instituutt, Valli ry samt Centralförbundet för de gamlas väl deltar. Äldreombudsmannen fattade beslut om att börja träffa de regionala äldreråden under 2023. För att det ska vara möjligt att skapa kontakter med äldreråden på olika håll i Finland kommer de att genomföras på distans.

Äldreombudsmannen har deltagit i gemensamma publikationer och samarbetet kring publikationerna fortsätter. Åldrande och teknik samt rehabilitering och rätt till rehabiliteringstjänster har behandlats i läroböckerna inom social- och hälsovårdssektorn. (Bilaga 4)

Inom informationsspridningen samarbetade äldreombudsmannen med THL, när THL för första gången med användning av flera metoder sammantällde uppgifter av de äldre själva om vilka erfarenheter klienterna har av vården dygnet runt för de äldre. Eftersom en viktig uppgift i äldreombudsmannens verksamhet är att minska de äldres marginalisering i den digitala världen kommenterade ombudsmannen i ett informationsbrev till medierna de forskningsresultat som THL fick. Kommunikationssamarbetet ökar också kändheten om äldreombudsmannen och samarbetet fortsätter.

Tillsammans med spetsenheten för forskning kring Åldrande och omvårdnad arrangerade äldreombudsmannen en arbetsgrupp Äldre och funktionshinderservice, tillgodoseendet av rättigheter och tillräcklig hjälp på de so-

cialpolitiska dagarna. Äldreombudsmannens presentation grundade sig på de utlåtanden som byrån gett, vilka omfattade observationer om diskriminering och förslag till ändringar av utkomsten, tjänsterna, rörligheten och boendet, sociala kontakter, delaktighet och möjligheterna att vara delaktig samt rättsskyddet. Arbetsgruppens övriga presentationer gällde närståendevård, kund- och servicestyrning, uppsökande åldringsarbete, klientavgifter inom hemvård och stödtjänster för äldre låginkomsttagare, begränsningen av rörligheten inom äldreomsorgen samt hur utslagningen koncentreras bland äldre.

Äldreombudsmannen har följt med GERIT-forskningen, som koncentrerar sig på det gerontologiska socialarbetet (Helsingfors, Östra Finlands och Lapplands universitet) och höll också ett inlägg om utslagningen bland de äldre vid projektets nationella avslutningsevenemang. De sakkunniga på gerontologiskt socialarbete och forskarna förmedlar information om de äldre som har det allra svårast och hur deras rättigheter tillgodoses. Det är annars svårt att få den här informationen. För att äldreombudsmannens arbete ska ha genomslagskraft är det väsentligt att sådana forskningsprojekt och konsortier vars information är viktig för ombudsmannens arbetsuppgifter också i framtiden identifieras och att ombudsmannen samarbetar med dessa projekt.

De gamlas vecka ordnas årligen och under den veckan arrangerar organisationerna, kommunerna, församlingarna, serviceproducenterna och läroanstalterna ett stort antal

evenemang i hela landet. Inbjuden av Centralförbundet för de gamlas väl deltog äldreombudsmannen som festtalare vid huvudfesten. Dessutom deltog man i flera lokala evenemang.

Årligen arrangeras det kongresser och andra evenemang inom sektorn och äldreombudsmannen kommer också i fortsättningen att delta i dem i roller som främjar stärkandet av att de äldres ställning och rättigheter tillgodoses.

Äldreombudsmannen bjöd in olika myndigheter, forskare och organisationer, som arbetar inom samma tematiska område, till tematräffar. Ämnen som behandlades var digitaliseringen och de äldres rättigheter, människorättsarbete samt de äldres ställning inom social- och hälsovårdstjänsterna. Deltagarna hade nytta av träffarna och träffarna kommer att fortsätta med ämnen som är viktiga för äldreombudsmannens arbete. Lika så fortsätter träffarna med yrkespersonerna och forskarna inom gerontologiskt socialarbete, år 2022 ordnades två sådana träffar.

Frågor kring de äldres säkerhet har diskuterats med Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland SPEK och Klient- och patientsäkerhetscentret. Med kyrkostyrelsen inleds samarbetet med arbetsgruppen för arbetet med de äldre. Samarbetet med läroanstalterna har först börjat och ombudsmannen samarbetade med Laurea yrkeshögskolan. Det är viktigt att fortsätta skapa mångsidigare nätverk med samarbetspartner för att äldreombudsmannens arbete ska fungera.

Centrala forskar- och organisationsnätverk

- Vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI har varit viktigt för informationsutbytet och intressebevakningen. Östra Finlands universitet samordnar nätverket och det består av forskare vid universitet samt andra sakkunniga på äldre rätt. Äldreombudsmannens sakkunniga Marjut Vuorela deltar i nätverket.
- Med Gerontologiska forskningsinstitutet har ombudsmannen haft informationsutbyte och mediasamarbete. GEREK är en sammanslutning mellan Jyväskylä universitet och Tammerfors universitet och äldreombudsman Päivi Topo är medlem av dess internationella uppföljningsgrupp.
- I informationsutbytet har spetsenheten för äldre- och omvårdnadsforskning (CoE AgeCare), där flera universitet är medlemmar, varit en viktig samarbetspartner.
- Under året inleddes informationsutbytet med och utnyttjandet av informationen från de forskningskonsortier som har fått finansiering från rådet för strategisk forskning och det här samarbetet fortsätter (Digiln/CULT, Demograhpy).
- Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry (KaVa) är en vetenskaplig förening, vars medlemmar förenas av intresset för företeelser i anknytning till åldrande. Specialsakkunniga Päivi Ahosola på äldreombudsmannens byrå är ledamot i dess styrelse. Det påbörjade samarbetet fortsätter.
- Äldreombudsmannen har fört en dialog med SOSTE ry:s VAHVA-nätverk, ett omfattande nätverk med organisationer som representerar äldre personer och åldringsarbetet, om hur de äldres ställning och rättigheter tillgodoses samt organisationsarbetets betydelse för de äldres delaktighet.
- EETU ry är en samarbetsorganisation för pensionärsförbunden och dess styrelse bjöd in äldreombudsmannen för att presentera sin verksamhet och organisationen höll ett inlägg på det evenemang om digital jämlikhet som Äldreombudsmannen arrangerade.
- Det centrala temat för mötet mellan äldreombudsmannen och Valtaa vanhuus nätverket, som består av organisationer som arbetar för de äldre, var intressebevakningsarbetet för minskning av åldersdiskriminering. Ombudsmannen har utbytt information om intressebevakningsarbetet med de organisationer som ingår i nätverket och samarbetat kring informationsspridningen (Äldreinstitutet, Miina Sillanpää-stiftelsen, Minnesförbundet, Närståendevårdarförbundet, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli, Centralförbundet för de gamlas väl).

4.2. Äldreombudsmannens centrala iakttagelser och slutsatser

Utgående från den information som sammanställdes under året förtydligades helhetsbilden av de äldres situation och de svåraste problemen med de äldres rättigheter. Med hänsyn till de grundläggande rättigheterna finns det särskilt stora problem med de äldre personernas rätt till nödvändig omvårdnad och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster och övrigt socialskydd, men det finns också brister i rörligheten, rätten att delta, kulturella rättigheter och rättsskyddet. Uppfattningen om att äldreombudsmannen i all sin verksamhet bör beakta att de äldre är en ytterst heterogen grupp preciserades också, liksom även erfarenheterna och aspekterna på situationen för de grupper med äldre som är i den svåraste situationen.

De viktigaste observationerna, som äldreombudsmannen gjort, är att grunden för de äldres tjänster huvudsakligen fungerar och att de som arbetar med tjänsterna för de äldre har både yrkeskunskap och vilja att producera tjänster som motsvarar behovet och fortsätta att utveckla dem. En annan observation är att det finns stora utmaningar med

tjänsterna eftersom bland annat de ringa resurserna, inklusive bristen på arbetskraft förhindrar tillhandahållandet av tjänster vid rätt tidpunkt på ett sätt som motsvarar de äldres behov. Det saknas exempelvis också tjänster inom rehabiliteringen eller vården av rusmedelsberoende äldre personer.

Det finns mycket forskning som kartlägger och analyserar frågor kring åldrande samt de äldres ställning och rättigheter, men denna borde i högre grad användas i beslutsfattandet. Det finns ett stort antal instanser som främjar de äldres ställning och rättigheter och de utför ett viktigt arbete. I synnerhet nu när antalet äldre personer och deras andel av befolkningen är rekordstor är det speciellt viktigt att öka samarbetet mellan dessa olika instanser. Äldreombudsmannens roll som främjare av detta samarbete bör huvudsakligen anpassas till de existerande samarbetsformerna. Äldreombudsmannen kommer 2023 att kalla olika aktörer till samarbete för att sammanställa en rapport om de äldres ställning och rättigheter i Finland samt skapa en metod för bedömning av konsekvenserna för äldre.

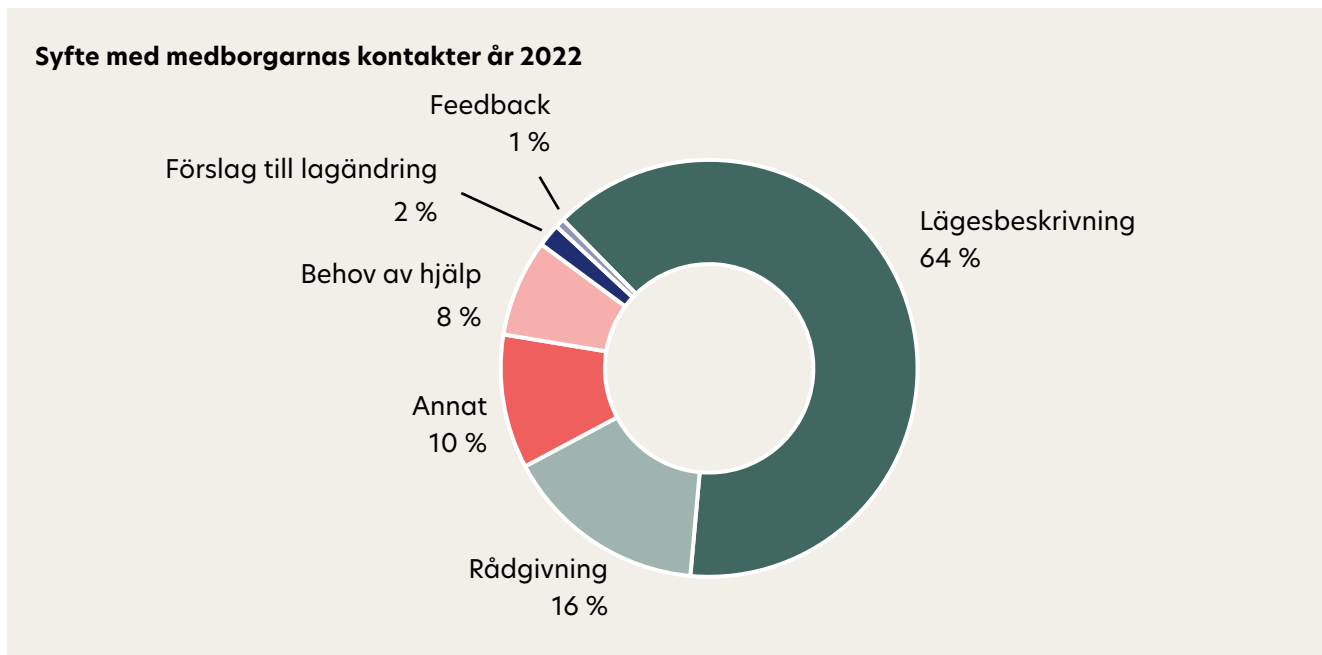
5 Medborgarnas kontakter med äldreombudsmannen

Många medborgare har tagit kontakt med äldreombudsmannen. Genom dessa kontakter har äldreombudsmannen fått aktuell information om hur de äldres rättigheter tillgodoses i praktiken, vilka utmaningar de äldre har i vardagen och vilken ställning de äldre har i samhället. Det är många som har velat berätta om sina erfarenheter och dela med sig av information till äldreombudsmannen och därigenom bidra till att de äldres rättigheter och ställning förbättras.

Under året tog uppemot 300 medborgare kontakt med äldreombudsmannen per telefon, brev eller e-post. Det var såväl de äldre själva som också deras anhöriga och fackmän som tog kontakt. Majoriteten av dem som tog kontakt ville endast berätta vad de vet och om sina erfarenheter för äldreombudsmannen, en del bad om råd. Syftena med kontakterna har beskrivits i figur 5.

Trots att äldreombudsmannen inte har en lagstadgat föreskriven skyldighet att ge rådgivning har de som tagit kontakt fått vägledning och rådgivning hur de kan föra sitt ärende vidare. En del av dem som tagit kontakt har önskat och förväntat sig att äldreombudsmannen på något sätt ska befrämja personens personliga ärende. Lagen om äldreombudsmannen ger inte befogenheter till det. Ofta har ombudsmannen föreslagit att personen ska vända sig till någon annan myndighet, såsom socialombudsmannen, riksdagens justitieombudsman eller diskrimineringsombudsmannen.

Medborgarna har tagit kontakt i mycket olika frågor. I kontakterna har främst problemen med att delta i och uträtta ärenden i det digitaliserade samhället lyfts fram. Problemen har gällt förnyandet av personkort, bank- och försäkringstjänster, uträttandet av hälsovårdsärenden, uträttande av FPA-ärenden, köp av

FIGUR 5. Syfte med medborgarnas kontakter år 2022.

biljetter inom kollektivtrafiken och att ta sig fram i trafiken, deltagande i beslutsfattandet i bostadsaktiebolag, Veikkaus spel och många andra frågor. Svåra situationer har i synnerhet uppstått med fullmakter och vid utträttandet av ärenden för andra:

"Jag försökte boka läkartid för min maka/ make, som var i ytterst dåligt skick via telefon. Jag har i årtionden skött ärendena. Nu borde jag ha haft en fullmakt och för det borde vi båda ha tagit oss dit med fotoförsedda personkort."

(citerar en medborgarkontakt, som ändrats så att personerna inte kan identifieras).

Ett annat allmänt tema för kontakterna var tjänsterna för äldre, vilket i allmänhet betydde avsaknad av tjänster, tillgängligheten, in-

flexibelt agerande eller för höga avgifter. I allmänhet var det problematiskt att få service, men det fanns också situationer där man blivit anvisad vårdhem mot sin vilja. Exemplet nedan visar hur inflexibla tjänsterna är:

"Mina anhöriga hjälper, så jag behöver inte regelbunden hemvård. När jag sedan någon gång tillfälligt behöver hjälp får jag den inte eftersom jag inte är klient inom den regelbundna hemvården."

(citerar en medborgarkontakt, som ändrats så att personerna inte kan identifieras).

För tjänsternas del gällde kontakterna exempelvis hälsovårdstjänster, närståendevård, hemvård och serviceboende dygnet runt. En sak som oroar många är vården av de äldres munnar:

”En dement persons tänder är ofta i dåligt skick. Borde inte hemvården åtminstone påminna om tandborstningen och kanske också regelbundet ordna med tid för tandgranskning?”

(citerar en medborgarkontakt, som ändrats så att personerna inte kan identifieras).

De som tog kontakt diskuterade också juridiska frågor, intressebevakning och intressebevakningsfullmakt. En intressebevakningsfullmakt gav till exempel inte tvärtemot

förväntningarna rätt att få uppgifter om fullmaktsgivarens vård på vårdhemmet och inte tillgång till de uppgifter som finns på personens Minkanta-sida. Några personer lyfte fram att de själva eller en närstående hade behandlats ekonomiskt illa.

Utlåtanden och initiativ på det lokala planet och också sådant som behandlar nationella ärenden lyftes fram äldreombudsmannen för kännedom. Det gemensamma för många av kontakterna var erfarenheten av att den äldre personen inte tas på allvar. Ämnena för kontakterna har beskrivits i diagram 6.

DIAGRAM 6. Ämnena för medborgarnas kontakter år 2022.

6 Äldreombudsmannen följde upp lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet, gjorde utvärderingar av konsekvenserna för de äldre samt gav utlåtanden och tog ställning till frågor

En av de viktigaste uppgifterna för äldreombudsmannen är att följa med lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet och göra en bedömning av konsekvenserna för de äldre. I detta kapitel beskrivs äldreombudsmannens observationer om hur den gällande lagstiftningen påverkar de äldre samt de viktigaste observationerna om innehållet i reformerna av författningarna.

6.1. Uppföljning av lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet samt de äldres ställning

Under sitt första verksamhetsår har äldreombudsmannen särskilt följt upp lagstiftningen i anknytning till de digitala tjänsterna. Jämlikt deltagande, delaktighet och påverkan samt informationsinhämtningen försvåras om den äldre personen inte är digitalt kunnig eller har möjlighet att använda digitala tjänster. Det finns många äldre personer, vars jämlikhet som medborgare och aktörer i sitt eget liv inte

är tillräckligt tryggad, utan fungerande webb-förbindelser, digitala apparater och lagom kunskaper i hur dessa ska användas samt redskap för elektronisk identifiering.

Kontakterna till äldreombudsmannen (ca 300) var i hög grad förknippade med genomförandet av lagstiftningen och problem i anknytning till detta.

Granskningen av frågor i anknytning till bestämmelserna om social- och hälsovårdstjänsterna har också betonats under det gångna året. På många evenemang har tillgången till nödvändiga tjänster, kundens ställning och rättigheter samt avgifterna för tjänsterna med sina svårbegripliga motiveringar lyfts fram som utmaningar i de äldre personernas vardag. Den centrala observationen är att en stor del av de äldre personer som behöver mycket hjälp, vård och omvårdnad har haft svårt att få tjänsterna. Det har varit mycket viktigt att de äldre fått hjälp av närstående och anhöriga för att kunna utöva sina rättigheter. Äldreombudsmannen har också fått höra om situationer där en del av de äldre personer i en ytterst sårbar ställning som bor hemma själv eller tillsammans med en äldre person inte har fått tillräckliga tjänster.

Äldreombudsmannen har också fäst uppmärksamhet vid rättsskyddet för de äldre personerna och bristerna i genomförandet av detta. Långa behandlingstider för exempelvis sökande av ändring till negativa beslut, som gäller de äldrevårdstjänster och tjänster för personer med funktionsnedsättning, som de äldre behöver, kan orsaka stora svårigheter i deras vardag. De äldre personerna är inte alltid medvetna om sina möjligheter att söka ändring.

I de meddelanden som äldreombudsmannen har mottagit har intressebevakningen och intressebevakningsfullmakterna ofta behandlats. Det är viktigt att mera information ges om frågor kring intressebevakning och att besluten om detta fås utan fördröjning.

Äldreombudsmannen har också fäst uppmärksamhet vid lagstiftningen om äldre rådets ställning och tolkningarna av den i olika kommuner. Enligt de medlemmar i äldre råden och beredare som äldreombudsmannen har träffat har det varit svårt för vissa äldreråd att i tid få information om de ärenden som är under beredning och kunna påverka beslutsfattandet i ett sådant skede när det finns en äkta möjlighet att påverka.

Under 2022 gavs sådana förslag och fattades sådana beslut som ingick i Marins regeringsprogram och som påverkade de äldres ställning och hur deras rättigheter förverkligas. Detta märktes i synnerhet i reformen av den så kallade äldreomsorgslagen, ändringarna i telefon- och hemförsäljningen, där konsumentskyddet har stärkts, samt genomförandet av ett sektorsövergripande åldersprogram.

Beredningen av en lag om stärkandet av klienternas och patienternas självbestämmande inom social- och hälsovården och bestämmelser om lagstiftning gällande begränsande åtgärder har pågått redan under flera regeringsperioder. Trots att denna ingick i regeringsprogrammet torde den inte genomföras under den här regeringsperioden. Det är positivt att en plan för beredningen av lagen under de kommande två regeringsperioderna har gjorts, men tyvärr har inte beredningen av lagstiftning som tryggar rättigheterna för de äldre personer som får omvårdnad dygnet runt inom äldreomsorgen prioriterats. Eftersom begränsande åtgärder används

dagligen i omvårdnaden dygnet runt är avsaknaden av lagstiftning problematisk. Detta gäller årligen cirka 50 000 personer av vilka majoriteten har svåra minnessjukdomar. Äldreombudsmannen anser att Finlands så snabbt som möjligt behöver en lagstiftning som tryggar självbestämmanderätten. Utgångspunkten för lagstiftningen bör vara i sådana åtgärder där de begränsande åtgärderna förhindras genom förebyggande åtgärder. Detta har motiverats i ett [blogginlägg "Äldreomsorgen behöver äntligen lagstiftning som tryggar självbestämmanderätten"](#).

I slutet av 2022 började äldreombudsmannen förbereda sammanställningen av ett informationssammandrag om de äldres ställning och rättigheter i Finland. Syftet med detta är att göra en sammanställning av uppgifterna om de äldre personerna som stöd för beslutsfattandet och lagberedningen.

Äldreombudsmannens viktigaste observationer:

I uppföljningen av lagstiftningen och beslutsfattandet låg tyngdpunkten på frågor kring grundläggande och mänskliga rättigheter, de som tog kontakt med äldreombudsmannen diskuterade ofta situationen för de äldre som är i en speciellt utsatt ställning. Som lösning för att minska åldersdiskrimineringen i beslutsfattandet föreslår äldreombudsmannen en anvisning för lagberedare och beslutsfattare om genomförandet av bedömning av konsekvenserna för de äldre. Härvid bör uppmärksamhet särskilt fästas vid de äldre personers ställning som är i en speciellt utsatt situation.

6.2. Äldreombudsmannens utlåtanden och ställningstaganden

De ställningstaganden och utlåtanden som utarbetas för lagberedningen och myndigheternas anvisningar utgör en väsentlig del av påverkansarbetet. I dessa görs bedömningen av det material som uttalandet gäller ur perspektivet för de äldre personernas ställning och rättigheter.

Under 2022 gav äldreombudsmannen 39 utlåtanden eller ställningstaganden i frågor som spelar en central roll för de äldre. Majoriteten av utlåtandena gavs skriftligen. Utöver de frågor där äldreombudsmannen ombads ge utlåtande gav ombudsmannen också utlåtanden utan särskild begäran i de fall då det ansågs att frågan är av stor betydelse för de äldres ställning. För vissa ämnesområden gavs utlåtanden och ställningstaganden också i olika skeden av beredningen, detta var exempelvis fallet i anknytning till beredningen av Åldersprogrammet och Digikompassen.

Vid behov samarbetade ombudsmannen med personer som representerar de äldre samt instanser som representerar de äldres rättigheter i utarbetandet av utlåtandena.

I sina utlåtanden och ställningstaganden betonade äldreombudsmannen att ombudsmannens uppgift är att följa med utvecklingen och genomförandet av lagstiftningen samt det nationella beslutsfattandet och göra en utvärdering av hur dessa påverkar de äldre. Perspektivet på de material om vilka utlåtanden

de gavs var hur de äldres ställning och rättigheter förverkligas. Utlåtandena har publicerats på sidan vanhusasia.fi. (Bilaga 2, utlåtanden).

6.2.1. Utlåtanden till och sakkunnighöranden hos riksdagens olika utskott

Äldreombudsmannen gav i enlighet med begäran om utlåtande 12 stycken skriftliga utlåtanden till riksdagens olika utskott och därtill hörde olika utskott ombudsmannen muntligen sex gånger på sina möten.

RP 231/2021 rd om förslaget till lagar om ändring av socialvårdslagen och lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre samt till lagar som har samband med dem

Äldreombudsmannen hördes redan under de första veckorna efter det att verksamheten inletts om regeringens proposition om ändring av den s.k. äldreomsorgslagen. I sitt utlåtande betonade hon att tre månader är för länge för en ålderstigen person att vänta på att få tjänster, i synnerhet när behovet av stöd och hjälp gäller dygnet runt och kontinuerligt. Ombudsmannen föreslog att den utsatta tiden förkortas till en månad och att en text om att tjänsten ska fås utan obefogat dröjsmål ska läggas till.

RP 14/2022 rd med förslag till lagar om ändring av konsumentskyddslagen och lagen om vissa befogenheter för konsumentskyddsmyndigheterna samt till vissa andra lagar

I sitt utlåtande understödde äldreombudsmannen bland annat förslaget att man för att stärka konsumentskyddet inför ett skriftligt bekräftelseförfarande för telefonförsäljning och att annulleringstillståndet vid hemförsäljning stärks inom alla branscher.

RP 191/2022 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om funktionshinderservice och till vissa lagar som har samband med den

För funktionshinderservicelagens del gav äldreombudsmannen i beredningsskedet på våren ministeriet ett utlåtande om att det är motiverat att avlägsna den föreslagna begränsningen för åldrande ur förslaget.

Utöver det skriftliga utlåtandet hördes äldreombudsmannen som sakkunnig om regeringens proposition i riksdagens social- och hälsovårdsutskott. Äldreombudsmannen konstaterade i sitt utlåtande att förslaget till lag om funktionshinderservice otvetydigt försämrar tillgodoseendet av rättigheterna och ställningen för äldre personer med funktionsnedsättning samt att den föreslagna begränsningen för åldrande i förslaget inte tillgodoser

rätten till likabehandling. Äldreombudsmannen ansåg det vara nödvändigt att åldersbegränsningen i propositionen avlägsnas.

6.2.2. Utlåtanden om författningsutkast

Äldreombudsmannen gav ministerierna tio utlåtanden om bland annat utkast till ändringar i författningar. Utöver gällande lagstiftningen om funktionshinderservice gav äldreombudsmannen dessutom utlåtanden om bland annat diskrimineringslagen, lagen om utkomststöd, lagstiftningen om mentalvård och missbrukarvård, lagstiftningen om patient- och socialansvariga samt ändring av lagen om hemkommun.

Reform av lagen om utkomststöd

I sitt utlåtande ansåg äldreombudsmannen syftena med lagreformen vara bra och att de bör understödjas och konstaterade att det för de äldres del är speciellt viktigt att det blir mera tillgängligt att utträta ärenden och att det ska finnas rätt till personlig betjäning. Äldreombudsmannen fäste uppmärksamhet vid att de personer som fyllt 65 år inte alls omnämndes i hela det kapitel som behandlade utkomststödet kunder genom statistik och forskning. Ombudsmannen konstaterade att det skulle vara viktigt att situationen för de personer som fyllt 65 år och behöver utkomststöd har beskrivits och beaktats i hela propositionen.

6.2.3. Utlåtanden om program, planer och principbeslut

Äldreombudsmannen gav tio utlåtanden om planer, program, redogörelser och principbeslut. Utlåtandena gavs bland annat om utkastet till åldersprogram, demokratiprogram, digital kompass samt anpassningsplan för den nationella klimatförändringen.

Åldersprogrammet

Äldreombudsmannen tog ett antal gånger ställning inom ramen för beredningen av det nationella åldersprogrammet och konstaterade att man med ett sektorsövergripande program för de äldre kan rätta till det åldersdiskriminerande beslutsfattande och skapa bättre välmående för de äldre och hela samhället.

Ombudsmannen ansåg följande vara speciellt viktiga målsättningar före 2030:

- För tjänsternas del är det viktigaste målet före 2030 att de äldre personer som behöver hjälp, vård och omvårdnad dygnet runt får det bättre än i nuläget.
- För främjandet av välmående och hälsa är det viktigaste att kommunerna fortsätter med och utvidgar möjligheterna för de

äldre att delta i motion, röra sig utan hinder, få tillgång till tillgängliga kultur- och bildningstjänster samt att delta i organisationsverksamhet.

- Det blir en allt viktigare åtgärd i hela landet att trygga möjligheterna för digitalt lärande.
- Det blir allt mera väsentligt att boendemiljöerna är fysiskt tillgängliga och att tillgången till och tillgängligheten för offentliga tjänster förbättras.

Utkastet till Finlands digitala kompass

Ett flertal utlåtanden gavs om Finlands digitala kompass i flera skeden av beredningen. För många äldre personer utgör det en utmaning att klara sig i det digitala samhället.

Äldreombudsmannen anser att det faktum att de digitala kunskaperna blir en nödvändig medborgarkunskap kräver att den offentliga sektorn bär ett större ansvar för det digitala stödet än i dag. Varje kommun borde vara skyldig att se till att invånarna jämlikt har tillgång till digitalt stöd oberoende av ålder.

I sitt utlåtande konstaterade äldreombudsmannen också att en målsättning bör vara att jämlika rättigheter tryggas på nationell nivå för de medborgare som inte använder digi-

tala tjänster. Detta kunde exempelvis betyda att personen anmäler till ett ställe att hen inte använder digitala tjänster

6.2.4. Övriga utlåtanden och ställningstaganden

Ombudsmannen gav utlåtanden inom ett brett spektrum med ämnesområden som påverkar de äldres ställning. Utlåtanden gavs bland annat gällande rehabilitering för äldre personer samt mätning och utvärdering av funktionsförmågan

Utkast till omarbetad anvisning för konsekvensbedömning inom lagberedningen

I sitt utlåtande konstaterade äldreombudsmannen att det skulle vara viktigt att inkludera en utvärdering av konsekvenserna för äldre och att detta skulle främja jämlikheten för de äldre.

Ombudsmannen ansåg det vara ytterst viktigt att de äldre beaktas som en skild underpunkt i anvisningen om bedömningen av konsekvenserna. I utlåtandet lyfte ombudsmannen fram att den äldre befolkningen med sina olika behov utgör en stor och ytterst heterogen grupp.

Det är viktigt att höra dem och beakta deras syn på olika frågor. En betydande andel av dem lever i en situation där deras egen förmåga att sörja för att sina rättigheter tillgodoses är ytterst svag. Likaså är en relativt stor andel av de äldre låginkomsttagare, de är utslagna från digitaliseringen, de har stora problem med hälsan, situationer med närståendevårdare och anhöriga som avlider. Samtliga dessa faktorer leder till större sårbarhet än normalt, vilket bör beaktas i lagstiftningsberedningen.

Utkast till planeringsanvisning för fotgångarleder

Utkastet till planeringsanvisning för fotgångarleder behandlade många omständigheter som väsentligt påverkar de äldres möjligheter att röra sig på ett tryggt sätt. I utkastet till anvisning konstaterade man att de som rör sig mest till fots mätt i kilometer är personer i åldern 65-74 år.

Äldreombudsmannen ansåg det vara viktigt att man särskilt beaktar de äldre fotgångarna och omständigheter kring deras möjligheter att röra sig. Om det inte finns hinder i vägen för rörelse förbättras delaktigheten och möjligheterna att delta samtidigt som förmågan att gå upprätthålls och det inte uppstår problem med promenerandet. Enligt en

undersökning publicerad av THL hade över hälften av de män som fyllt 80 år och hela två tredjedelar av kvinnorna i samma ålder problem med att gå en halv kilometer

Vapaa!-Fri! - projektets mellanrapport

I sitt utlåtande konstaterade äldreombudsmannen att frivilligverksamheten har många möjligheter att erbjuda de äldre och att äldre personer spelar en central roll för tillhandahållandet av frivilligverksamhet. För dem är det viktigt med fungerande och förmånliga trafikförbindelser till platsen för frivilligverksamheten, förmånliga eller kostnadsfria

utrymmen och stöd i användningen av digitala verktyg. Äldreombudsmannen betonade att Vapaa!-Fri! Projektet i högre grad borde beakta de äldre som aktörer inom frivilligverksamheten. De viktigaste frivilligverksamheterna för de äldre anknyter till olika ministeriers verksamhetsområde och därför ansåg ombudsmannen det vara viktigt att Vapaa-Fri! Projektet förenar ministerierna i förbättrandet av förutsättningarna för frivilligarbete. Det här skulle också vara ett viktigt budskap till välfärdsområdena och kommunerna att man också på det nationella planet vill arbeta vidare med frivilligverksamheten genom sektorsövergripande samarbete.

Viktig observation gjord av äldreombudsmannen:

Konsekvensbedömning för äldre behövs.

Som lösning för att minska åldersdiskrimineringen i beslutsfattandet föreslår äldreombudsmannen en anvisning för lagberedare och beslutsfattare om genomförandet av bedömning av konsekvenserna för de äldre. Det behövs i allt högre grad och mera omfattande än i nuläget information om de äldre och deras ställning och hur deras rättigheter tillgodoses i beslutsfattandet och lagberedningen och därför kommer äldreombudsmannen att sammanställa ett informationspaket om de äldres ställning och rättigheter i Finland.

7 Äldreombudsmannens initiativ

7.1. Äldreombudsmannens initiativ för förebyggande av digital marginalisering

Ett av de mest centrala tyngdpunktsområdena under äldreombudsmannens första år har varit förebyggandet av digital marginalisering. Utgående från de kontakter som medborgarna har tagit med äldreombudsmannen är problemet med användningen av digitala tjänster och samtidigt antagandet att de används i allt högre grad orsakat stora problem för de äldre. Forskningsdata och diskussionen i medierna indikerar också detta.

Äldreombudsmannen har sammanställt forskningsinformation om digital marginalisering och fört diskussioner med representanterna för de instanser som arbetar med detta. Ombudsmannen gjorde dessutom en förfrågan om övriga länders lösningar för förhindrandet av digital marginalisering och Danmark, Norge och Storbritannien besvarade förfrågan.

Äldreombudsmannen gav tre lösningsförslag för förbättrande av de äldres ställning i det digitaliserade samhället och ombudsmannen har mött olika instanser inom ramen för beredningen av dem.

Med följande myndigheter och organisationer hölls möten kring temat digital marginalisering hos de äldre och förslag till lösningar: Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Riksdagens justitieombudsmans kansli, Enter ry, Helsingfors universitet, Jyväskylä universitet, Kommunförbundet, Senior-Surf, THL, Valli ry, Finansministeriet, Centralförbundet för de gamlas väl och Helsingfors stads enhet för gerontologiskt socialarbete.

Med de äldre fördes under året diskussioner kring digitaliseringen i samband med ett stort antal evenemang dit äldreombudsmannen hade ombetts komma för att presentera sin verksamhet. Under dessa evenemang presenterade ombudsmannen sitt preliminära förslag till ökad digital jämlikhet och tid hade avsatts för diskussioner om det. Det var sammanlagt flera tusen äldre personer som deltog i dessa evenemang och diskussionen om de äldres ställning i det digitaliserade samhället var livlig.

Bland annat under följande evenemang diskuterades digitaliseringen och de äldres ställning:

- Helsingfors äldreråd och organisationer, öppet evenemang
- Kervo äldreråd, öppet evenemang
- Riihimäki äldreråd, öppet evenemang
- Villmanstrands äldredår och Villmanstrands stad, öppet evenemang
- Den riksomfattande äldrerådsdagen arrangerad av finansministeriet
- Riksdagens konsumentnätverk, öppet evenemang
- Veteranorganisationernas sote-servicedelegations möte
- Pensionärsförbundens intresseorganisation EETU rf:s möte
- Pensionärsförbundets fullmäktiges seminarium
- Nationella seniorförbundets intressebevakningsdag
- Ikävihreäts styrelsemöte
- Två evenemang arrangerade av Pensionsstagarnas centralförbunds distrikt
- Evenemang arrangerat av Landsbygdens bildnings- och kulturförbund samt landsbygdspolitiska rådet
- Förbundet Svenska seniorer i Finland/regionorganisation i Nyland, evenemang
- Seniorrörelsens evenemang i Helsingfors och Tammerfors
- SOSTE ry:s nätverk för organisationer som arbetar med äldre VAHVA:s möte
- möte för beredarna vid de sex största städernas äldreråd
- Pirkanmaan Omaishoitajat ry, öppet evenemang
- Salon Senioriopettajat och Salva ry:s öppna evenemang
- Pensionsärsförbundets förening i Raisios evenemang
- Egentliga Finlands Pensionärerers evenemang
- Talentias grå pantrar, Helsingfors

Äldreombudsmannens förslag publicerades under seminariet Ratkaisuja iäkkäiden yhdenvertaisuuteen digiyhteiskunnassa (20.10.2022). Ombudsmannens förslag hade sänts på förhand till riksdagsledamöterna, som hade ombetts kommentera dem. Riksdagsledamöterna representerade åtta riksdagspartier och Markku Lehto, medlem av äldreombudsmannens seniorpåverkargrupp ledde diskussionen. Initiativet kommenterades dessutom av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Finansministeriet samt bland organisationerna av EETU ry, Enter ry, Centraförbundet för de gamlas väl och Valli ry. Helsingfors och Pielavesi berättade om sin handledning i digitala frågor och THL om de senaste forskningsresultaten och de äldres användning av digitala medier.

Över 50 inbjudna gäster följde med evenemanget på Helsingfors Musikhus och antalet deltagare på distans var mångfaldigt och inspelningen från evenemanget har setts 121 gånger.

[Se upptagningen av äldreombudsmannens seminarium "Lösningar för likabehandling av äldre i det digitala samhället" \(på finska\).](#)

Ett stort antal medier publicerade nyheter om äldreombudsmannens initiativ och nyheterna spred sig också bra på de sociala medierna. Ett tillkännagivande om detta publicerades 20.10.2022.

[Läs pressmeddelandet: Att äldre marginaliseras i det digitala samhället har varit känt sedan länge - äldreombudsmannen föreslår tre lösningar för beslutsfattare för att främja likabehandling.](#)

7.1.1. Äldreombudsmannens tre lösningsförslag och motiveringarna till dem

LÖSNINGSFÖRSLAG 1:

Kommunerna föreskrivs en skyldighet att samordna det digitala stödet inom sitt område. På detta sätt kan man säkerställa att det finns tillräckligt med tillgängligt stöd för användningen av digitala anordningar och tjänster i alla kommuner. Vi behöver kompetent och kostnadsfritt digitalt stöd som de äldre enkelt kan hitta och utnyttja. Ändringen ökar likabehandling och hjälper till att föra digitaliseringen framåt.

Motivering

Det finns ett stort behov av digitalt stöd. År 2021 angav 85 % av 65-74-åringarna och 57 % av 75-89-åringarna att de hade använt internet under de senaste tre månaderna. (Statistikcentralen 2022b.) Det finns knappt någon information om hur personer som fyllt 90 år använder digitala anordningar och tjänster. Uppskattningsvis en tredjedel av dem som fyllt 65 år har svårigheter med självständig användning av digitala verktyg och anordningar. Detta betyder över 430 000 personer, som har erfarenhet av digitala anordningar och tjänster.

De äldres digitala kunskaper varierar mera än inom de övriga åldersgrupperna. Endast cirka 25 % av dem som fyllt 79 år bedömer att de har goda kunskaper i användningen av internet. Av dem som fyllt 74 år bedömer något över 50 % att de kan identifiera riskerna med datasäkerheten och 60 % bedömer att de kan identifiera blufförsök. (Kyytsönen et al 2021).

Det digitala stödet ger vägledning med e-tjänsterna, service och användningen av smarta apparater och det bistår personerna så att de kan uträtta sina ärenden på egen hand. Digitalt stöd till de äldre genomförs till en stor del av frivilliga genom kamratstöd. Biblioteken ger handledning i användningen av digitala anordningar och tjänster. De offentliga tjänsterna har en skyldighet att ge handledning i användningen av tjänsterna, men inte att ge annat digitalt stöd. Det finns också företag som erbjuder digitalt stöd. Tillgången till och kvalitetens på vägledning varierar mycket mellan kommunerna och alla äldre personer vet inte var och när den är tillgänglig.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata samordnar och stöder på riksnivå dem som organiserar digitalt stöd och ger rådgivning i användningen av digitala tjänster i sin rådgivning till medborgarna (DVV,

nätverket för digitalt stöd). Centralförbundet för de gamlas väl stöder för sin del de platser som ger digitalt stöd till äldre personer med handledningsmaterial. Det finns över 500 sådana platser som ger kostnadsfri vägledning på olika orter. Vissa av vägledningsplatserna erbjuder vägledning på distans och i hemmet. (Seniorsurf, 2022.) Även personer som har svårt att röra sig utanför hemmet behöver digitalt stöd.

Det är i all synnerhet de allra äldsta och lägst utbildade som har brister i medialäskunskaperna (Rivinen 2021). När de anställda inom den offentliga, privata och tredje sektorn tillfrågades om de äldres medialäskunskaper hade så gott som samtliga i sitt arbete stött på äldre personer med brister i de mediekritiska kunskaperna och dessa hade tagit sig uttryck i att de blivit offer för nätfiske, bluff och blufförsök. (Eläkeliitto 2022.) För användningen av digitala apparater och tjänster samt för medialäskunskaper behövs det stöd som beaktar de äldre personernas individuella behov (Rasi & Taipale, 2020).

Vissa kommuner samordnar redan nu det digitala stödet i sin region. Med detta avses att de informerar kommuninvånarna om tillgången till digitalt stöd, erbjuder gratis utrymmen för de organisationer som erbjuder digitalt

stöd och stöd för upprätthållandet av kamratstödsledarnas kunskaper.

Antalet personer som behöver digitalt stöd ökar, och även yngre vuxna behöver digitalt stöd. Det är nödvändigt att förbättra de äldres digitala kunskaper och medialäskunskaper för att de ska kunna sköta sina ärenden och vara självständigt aktiva i samhället. Informationen om det digitala stödet blir bättre när kommunerna samordnar det och tillgången till digitalt stöd, kvaliteten och säkerheten ökar.

Det har blivit en medborgarkunskap att använda digitala apparater och tjänster och därför bör det fria bildningsarbetet inom kommunerna ta ansvaret för samordnandet av det digitala stödet till de invånare som behöver det. Bildningsväsendet besitter också den vuxenpedagogiska kompetensen

LÖSNINGSFÖRSLAG 2:

En nationellt centraliserad kanal för ärendehantering skapas för personer som inte använder digitala tjänster. På detta sätt försäkras man självständig ärendehantering, påverkansmöjligheter och delaktighet även för personer som inte använder e-tjänster. Kanalen för ärendehantering är även en del av den nationella beredskapen för krissituationer.

Förändringen ökar likabehandling och stöder främjandet av digitalisering och den nationella beredskapen för krissituationer.

Motivering

Trots att användningen av digitala tjänster de senaste åren snabbt har ökat inom de äldre åldersgrupperna, använder majoriteten av de äldre personerna inte alls några digitala apparater.

Trots att användningen av internet har ökat bland de äldre hade 10 % av 65–74 åringarna och 36 % av 75–89 åringarna inte någonsin använt internet 2021. Det finns ingen information om dem som fyllt 90 år. (Statistikcentralen 2022b) Det var främst de högt utbildade äldre personerna och de med höga inkomster som i högre grad började använda internet under coronatiden, medan mycket hög ålder, låg utbildning och att börja bo ensam förutsåg en minskad användning (Heponiemi et al 2022b).

Användningen av offentliga webbtjänster minskar med stigande ålder. Av de helsingforsare som fyllt 75 år hade 41% letat efter information på webbsidor och endast 23% hade sökt upp och sänt en blankett via sådana. På riksnivå var andelarna lägre än detta. (Ahola & Hirvonen 2021.) Enligt THL hade något mera än 40 % av män och något mera än 30 % av kvinnor som var äldre än 74 år 2020–2021 använt e-tjänster (MinKanta, MinSkatt och FPA). Cirka 15 % av dem som svarade hade dessutom använt e-tjänster med hjälp. Endast cirka 5 % av de svarande som var äldre än 74 år hade besökt en läkare eller vår-

dare på elektronisk mottagning. (Kyytsönen et al 2021)

Orsaken till att man inte använder digitala tjänster kan vara ett eget val eller att man inte litar på sin inlärningsförmåga, hälsoskäl, extremt låga inkomster eller faktorer kring språkkunskaper, faktorer kring apparater och förbindelser (Rasi & Taipale 2020).

Helsingfors stads gerontologiska socialarbetsrapport (Jokimäki et al 2020) redogör för de äldre personer som lever utanför det digitala samhället. I vissa fall uppstår det oskälig ekonomisk skada för dem som inte är digitalt aktiva, såsom hyror och andra betalningar som går till utmätning samt allt längre resor för att uträtta ärenden till följd av minskade ställen för personlig betjäning. För en äldre person med minnesproblem som bor hemma kan det redan vara svårt eller omöjligt att använda hushållsapparater såsom tvättmaskin och television.

En stor del av de äldre faller helt utanför de digitala tjänsterna. När funktionerna i samhället digitaliseras har de som inte kan använda digitala tjänster stora svårigheter att sköta sina ärenden. Det blir allt svårare att sköta sina ärenden hos offentliga och privata tjänster utan verktyg för elektronisk identifiering. Det har också blivit svårare att få tillgång till information som är nödvändig för alla medborgare. Även de äldre personer som tidigare har klarat av att sköta sina ärenden kan till följd av digitaliseringen på nytt bli beroende av andras hjälp.

För att trygga tillgången till information och möjligheterna att uträtta ärenden är det motiverat att utveckla en nationell lösning utan digitala apparater och tjänster. Denna alternativa, nationella kanal för ärendehantering kunde också ingå som en del i den nationella beredningsplanen.

LÖSNINGSFÖRSLAG 3:

E-tjänster görs tydligare med hjälp av lagstiftningen i fråga om att sköta ärenden för en annan person eller vid ärendehantering med stöd. På detta sätt underlättar och tryggar man de äldres ställning i situationer där ärenden sköts av en annan person och vid ärendehantering med stöd. Förändringen ökar likabehandling och samhällets funktionalitet.

Motivering

Det är vanligt att en äldre person befullmäktigar någon annan att sköta ärenden för sin räkning eller ber någon om stöd när hen uträttar ärenden när hens funktionsförmåga försvagas och hen inte längre klarar av att sköta sina ärenden själv. I allmänhet behövs det inom social- och hälsovården ett elektroniskt befullmäktigande för detta. Praxis varierar för de ärenden som ska uträttas hos olika myndigheter och med bankerna.

Åren 2020–2021 hade något över 40 % av de män som är äldre än 74 år och något över 30 % av de kvinnor som är äldre än 74 år självständigt använt MinKantas, MinSkatts och FPA:s elektroniska tjänster. Cirka 15 % av dem som svarade hade använt e-tjänsterna med

stöd. Enligt uppskattning behöver en tredjedel av de äldre stöd med e-tjänsterna. Dessa äldre är kapabla att sköta sina angelägenheter själva, men har svårigheter med den tekniska användningen av digitala anordningar och tjänster. (Kyytsönen et al 2021).

Praxis för att uträtta ärenden för någon annan och s.k. stödd användning varierar kraftigt. Det är inte alltid möjligt eller åtminstone inte lätt att ge en fullmakt att agera i en annans ställe utan elektronisk identifiering. Lagstiftningen känner inte alls till stöd vid uträttande av tjänster. När funktionsförmågan är nedsatt eller de digitala kunskaperna svaga är det trots det den lösning man ofta får ta till. När man får stöd med att uträtta ärenden finns det risk för att dataskyddet försvagas och stödgivaren kan också ofrivilligt se den stöddas konfidentiella uppgifter.

Det behövs bestämmelser på nationell nivå om att uträtta ärenden för någon och stöd vid uträttandet av ärenden, som underlättar uträttandet av ärenden och tryggar att detta sker på ett säkert sätt. Vid beredningen av lagstiftningen bör också de beaktas som inte har redskap för elektronisk identifiering.

7.2. Initiativ: Beslutsfattarna ska trygga finansieringen till äldreservice

Redan i flera år eller till och med årtionden har undersökningar och uppföljningar rapporterat om för små resurser inom äldre servicen i förhållande till de äldres behov (THL 2022a, THL 2023, Vaarama & Jylhä 2020). De äldre personer som är i behov av äldreomsorg har inte själva tillräckliga resurser att kräva att deras grundläggande rättigheter tillgodoses och därför är de otillräckliga tjänsterna inom äldreomsorgen ett viktigt problem med hänsyn till de mänskliga rättigheterna och grundrättigheterna. På den här punkten är också rätten till rättsskydd svag eftersom behandlingen av besvär och klagomål kan dra ut på tiden och personen eventuellt till och med hinna avlida innan ärendet har behandlats.

Samtidigt som välfärdsområdena höll på att göra upp sina första budgeter tog äldreombudsmannen initiativ till ökad finansiering för äldreomsorgen. Initiativet publicerades som ett meddelande 17.8.2022 och det fick god spridning i medierna. Ett flertal medier inter-

vjuade dessutom ombudsmannen kring ämnet (bl.a. Yle uutiset). Meddelandetexten finns här nedan:

Äldreombudsmannen: Beslutsfattarna ska trygga finansieringen till äldreservice

Antalet platser som erbjuder dygnet-runtvård för äldre har i Finland redan i flera år varit för lågt i förhållande till behovet. I sommar har situationen förvärrats ytterligare när befintliga platser har stängts på grund av personalbristen.

Äldreombudsmannen inledde sin verksamhet i januari. I medborgarkontakter som ombudsmannen tagit emot har man beskrivit helt orimliga situationer som bristen på service har orsakat för äldre personer. De äldres rätt till ett människovärdigt liv och den vård som de behöver har inte kunnat tillgodoses till fullo. Situationen är en konsekvens av dåliga beslut.

”Under flera år har anslagen till äldreservice varit för låga. Dessa beslut har fattats av landets regeringar och kommuner trots att man hela tiden har fått mer information om bristen på service och dess konsekvenser”, konstaterar äldreombudsmannen Päivi Topo.

Volymerna inom äldreservice är enorma. Enligt Institutet för hälsa och välfärd utförs 115 000 hemvårdsbesök dagligen i Finland. Dygnet-runt-vården har omkring 50 000 klienter. På grund av bristen på kompetenta sökande har cirka 5 000 arbetsplatser inom äldreservicen förblivit lediga. Under de närmaste åren kommer så många anställda att pensioneras att det behövs 200 000 nya arbetstagare i deras ställe.

”Att äldre personer blir utan den service som de behöver är ett tecken på långvarig åldersdiskriminering inom beslutsfattandet. Detta är ett hot mot det förtroende som hela välfärds-samhället bygger på. Finländare betalar gär-

na skatt om de upplever att de får valuta och stabilitet i samhället för skattepengarna. Enligt färsk forskningsdata från Tammerfors universitet litar endast 21% av 65-84-åringarna på att de vid behov kan erhålla dygnet-runt-vård och 39% litar på att de kan få hemvård när de behöver den”, fortsätter Päivi Topo.

”Bristen på arbetskraft drabbar alla branscher och vi kan inte invagga oss i tron att personer i arbetsför ålder skulle lämna sitt arbete och bli närståendevårdare. Äldreservice med tillräckliga resurser skulle locka nya arbetstagare till branschen. Antalet äldre personer och deras andel av befolkningen kommer att förbli höga under de kommande decennierna. Nu måste de nationella och regionala beslutsfattarna anslå tillräcklig finansiering till all äldreservice och samtidig trygga funktionaliteten av social- och hälsovården som helhet”, kräver äldreombudsmannen Päivi Topo.

8 Äldreombudsmannen förmedlade information om de äldre och deltog i samhällsdebatten

Äldreombudsmannens syfte och lagstadgade uppgift är att lyfta fram de äldres perspektiv och information som insamlats inom ramen för verksamhet för samhällsdebatten och beslutsfattandet. Äldreombudsmannen främjar informationsverksamheten och förmedlar kunskap om de äldre. Som stöd för beslutsfattandet och för beslutsfattandet produceras information och uppgifter samlas in för myndigheterna, de äldre och dem som arbetar med de äldre, den övriga befolkningen samt medierna.

Ombudsmannen har haft kontakt med många äldre och instanser som representerar de äldre (se närmare kapitel 4), såsom kommunernas äldreråd, och har förmedlat den information som ombudsmannen fått av dem. Ombudsmannen har dessutom träffat och samarbetat kring insamlingen av uppgifter med forskare, organisationer samt myndigheterna.

Äldreombudsmannen har deltagit i evenemang i anknytning till de äldres ställning och samarbetsmöten samt förmedlat aspekter på

de äldres ställning till deltagarna och samtidigt fått aktuell information och hört de äldres erfarenheter och synpunkter runt om i Finland. Det var sammanlagt cirka 150 evenemang och endast några av dem hade äldreombudsmannen arrangerat.

I Finland är informationsbasen om de äldres ställning bra och det görs bredskalig forskning. Därför har äldreombudsmannen koncentrerat sig på att göra sammanställningar av den existerande informationen och utnyttja den och detta kommer att vara fallet också under de närmaste åren. Genom att göra sammandrag av den aktuella informationen har man lyckats öka användningen av forsknings- och statistikmaterial om de äldre i beslutsfattandet och samhällsdebatten.

Genom mediesamarbetet har ombudsmannen förmedlat information om de äldre och aspekter på hur deras ställning kan stärkas samt förslag till den stora allmänheten och olika yrkesgrupper och organisationer.

8.1. Aktiv kommunikation från början

För äldreombudsmannen har det första året varit livligt i den offentliga debatten. Genast när verksamheten inletts publicerade ombudsmannen webbplatsen vanhusasia.fi och grundade egna kanaler på Facebook och Twitter. Under 2022 har de traditionella medierna varit intresserade av den nya myndigheten, som hade ett omfattande politiskt stöd, vilket betydde att situationen med tjänster för de äldre och de äldres ställning regelbundet syntes i medierna. Även under 2022 har omvårdnadsarbetet och de äldres välmående behandlats på bred front i den offentliga debatten. Detta återspeglade sig också på äldreombudsmannens arbete.

De ämnesområden som enligt äldreombudsmannens strategi ska prioriteras syns alltså redan nu ofta i medierna. I den här samhällsdebatten är det viktigt att begrunda äldreombudsmannens roll. Vilket mervärde kan äldreombudsmannen tillföra diskussionen och hur kan detta utnyttjas i påverkansarbetet.

Det huvudsakliga syftet för verksamheten under det första verksamhetsåret var att öka kännedomen om den nya myndigheten och äldreombudsmannen har redan fått rikligt med synlighet i medierna. Äldreombudsmannens sakkunskap och röst behövs och uppskattas. Ombudsmannens kanaler på socia-

la medier (Twitter och Facebook) växer hela tiden och under det första verksamhetsåret var synligheten utmärkt.

Äldreombudsmannen gav cirka 70 gånger en intervju för medierna och detta kan anses vara exceptionellt med beaktande av att det var fråga om det första verksamhetsåret. Det finns många brister, som medierna vill lyfta fram, kopplade till de äldres ställning och rättigheter. Medierna har bedömt det faktum att äldreombudsmannen inleder sin verksamhet vara en betydande åtgärd, som intresserar en stor mängd läsare. (Bilaga 3).

Äldreombudsmannen är aktiv på sociala medier. Flera gånger i veckan publiceras det innehåll på Facebook och Twitter och täckningen är tusentals läsare på båda medierna. På äldreombudsmannens webbplats vanhusasia.fi publicerades det 3 meddelanden och 4 bloggtexter utöver utlåtandena 2022. Meddelandena och bloggarna publicerades på finska och svenska. All kommunikation tillhandahålls på tillgängligt sätt. Webbplatsen är finsk- och svenskspråkig och mot slutet av året började skapandet av webbsidor på nordsamiska. I slutet av året öppnade ombudsmannen ett YouTube-konto och via det distribuerades inspelningen av äldreombudsmannens evenemang om digitalisering.

8.2. Evenemang, tillställningar och samhällsdebatt

Under året fick äldreombudsmannen många begäran om att hålla ett inlägg eller inledande anförande. På 150 av dessa gavs ett jåkande svar och ombudsmannen deltog. Pensionärsorganisationerna runt om i Finland var speciellt aktiva i detta hänseende. Under alla evenemang ansåg ombudsmannen det vara viktigt att de äldre har möjlighet att lyfta fram sina erfarenheter och komma med förslag. Det är viktigt att ombudsmannen beaktar de äldres egna erfarenheter och åsikter i sitt arbete.

Viktiga frågor som de äldre tog upp på olika evenemang:

- svårigheterna med digitaliseringen
- tillgången till banktjänster och kontanta pengar
- intressebevakningsproblemen
- utmaningarna med tillgången till tjänster
- åldersbegränsningarna till under 70-åringar i opinionsenkäter
- vård och tjänster i livets slutskede
- tillräcklig utkomst
- problem med boendet
- klientavgifter
- ensamhet
- brister i tandvården
- motion och rörelse
- avsaknad av kollektivtrafik och taxi samt problem med användningen av dem

Exempel på inlägg och inledande anföranden

Evenemang riktade till de äldre och den stora allmänheten (exempel)

- SuomiAreena 13.7, Ratkaisudialogi – kuinka elää sadan vuoden elämä ja onnistuuko se kestävällä tavalla? (Inbjuden av Tammerfors universitet)
- Huvudfesten för de gamlas vecka, tal Oikeus ulkoiluun kuuluu kaikille 1.10. Nyslott, televiserat (inbjuden av Centralförbundet för de gamlas väl)
- Helsingfors äldreråd och Helsingfors pensionärsföreningar på Kampens servicecenter, tema de äldres ställning i det digitaliserade samhället Helsingfors 25.11.
- Kervo äldreråds öppna evenemang om de äldres ställning och rättigheter 15.11.

Evenemang riktade till medlemmarna i pensionärsorganisationer och övriga organisationer, förtroendepersoner och anställda, frivilliga samt medlemmar i äldreråden (exempel)

- Finansministeriet: Äldrerådsdagen, inlägg om äldreombudsmannens verksamhet, Helsingfors och webinarium 2.11.
- De sex största kommunernas äldreråd, inlägg om äldreombudsmannens uppgifter 7.3.
- Satakunda äldreråd, Lagstiftningen gällande åldringar 3.5.
- Villmanstrands äldreråd och Villmanstrands stad öppet evenemang om tjänsterna till de äldre, inlägg om äldreombudsmannens verksamhet 23.5.
- Styrelsen för Pensionärsförbundens intresseorganisation EETU ry, inlägg om äldreombudsmannens verksamhet 15.2.
- Veteranorganisationernas sote-servicekommittés möte, inlägg om äldreombudsmannens verksamhet och de äldres ställning i det digitaliserade samhället 13.9.
- Enter ry, Äldreombudsmannens tal på Enter ry:s 25-års jubileumsfest
- Helsingfors stad, Nätverksdag för digitala stödpersoner, inlägg om äldreombudsmannens lösningar för en ökad digital jämlikhet 9.12.

Öppna evenemang riktade till yrkespersoner och beslutsfattare (exempel)

- THL, Kohti kansallista muistipalvelupolkua seminarium 4.3. webinarium, Muistipolku: terveyden edistäminen & tarpeita vastaavat palvelut
- THL, Hyte-dag 24.11. webinarium, läkkäiden HYTE-uuteen nousuun
- THL, Arbetshälsoinstitutet: Vetovoimaa ikäihmisten hoivatyöhön - uusinta tutkimustietoa ja käytännön ratkaisuja 25.8. webinarium, panel
- THL, Vanhuspalveluiden toteutuminen hyvinvointialueilla - mitä kohti mennään? Äldreombudsmannen verksamhet, 15.11 webinarium

Äldreombudsmannen höll dessutom på begäran anföranden vid evenemang arrangerade av bland annat Kommunförbundet, Valvira, regionförvaltningsverken samt Maaseutupoliitiikan neuvosto.

9 Det blir allt viktigare för både tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna och hela samhället att de äldres ställning och rättigheter främjas

Man har i flera årtionden varit väl medveten om att antalet äldre kommer att öka. Man har i flera år känt till att nativiteten är ytterst låg, men trots det överraskar THL:s primära uppgifter om ett extremt litet antal nyfödda barn 2022. Det förutses att den genomsnittliga livslängden fortsätter att öka och enligt bedömningar kommer allt flera av dem som är födda på 2000-talet att leva tills de fyller 100 år (Rotkirch 2021, Statistikcentralen 2021).

Det föddes färre än 50 000 barn 2021. En bra jämförelsetidpunkt med detta är 1943, då det föddes 76 000 barn och 2023 fyller den här årskullen 80 år. I skenet av befolkningsdata verkar det vara säkert att befolkningen fortsatt kommer att åldras kraftigt under de närmaste 20 åren. (Statistikcentralen, befolkningsstatistik)

Åldrandet är individuellt. På befolkningsnivå har det skett förändringar i åldrandet, som forskarna kallar för förlängning av medelåldern och förskjutning av ålderdomen mot allt högre åldrar samt förkortad ålderdom. Ålderdomen återspeglar å andra sidan försämrad hälsa och funktionsförmåga och ett ökat behov av hjälp från andra och svårigheter att uträtta vanliga ärenden. De äldre är en ytterst brokig grupp och det är många andra omständigheter än åldern som avgör deras liv och dessutom påverkar de själva dessa omständigheter. Till dessa hör exempelvis familjesituationen och förhållandet till närstående, boendemiljön, inkomsterna och förmögenheten, förvärvade kunskaper eller intressen, hälsan och funktionsförmågan.

9.1. För att samhället ska fungera spelar de resurser våra äldre har en stor roll

I Finland har allt flera som tar steget från arbetslivet till ålderspension resurser kvar. Forskarna inom åldrande beskriver förändringen med att medelåldern har förlängts och det har uppstått ett nytt livsskede som kan kallas sen medelålder (Rantanen & Munukka 2022, Rotkirch 2021). Enligt uppföljande undersökningar är den fysiska och intellektuella förmågan hos 75-80-åringar klart bättre än den var för 30 år sedan hos personer i motsvarande ålder (Koivunen et al 2020, Munukka et al 2020). Dessa förändringar är ett tecken på en lyckad samhällspolitik och visar att befolkningens välmående har ökat och att ökningen fördelats relativt jämnt.

För det samhälleliga beslutsfattandet är det skäl att ställa frågan vad eftersträvar personerna i åldern 65-75 år och de som är ännu äldre, upp till mera än ett hundra år gamla, med sitt liv och vilka önskemål har de för sina kommande år. Exempelvis har det konstaterats att det faktum att man fortsätter i arbetslivet efter pensioneringen beror både på arbetets innehåll och arbetsförhållandena och på att en löneinkomst är nödvändig på grund av den låga pensionen (Kinni et al 2017). Pensionärernas insats i barnomsorgen och med övrig hjälp till de vuxna barnen samt som hjälp och vårdare för sina ålderstigna närstående är oerhört omfattande (Danielsbacka et al 2020). Detta kan också försämra möjligheterna att fortsätta i arbetslivet även om man i övrigt skulle vara villig att göra det.

Enligt Befolkningsförbundets uppskattning står pensionärernas insats enbart i vården av deras barnbarn omräknat i pengar för cirka 540 miljoner årligen (Danielsbacka et al 2020). Majoriteten av närståendevårdarna har fyllt 65 år och enligt FPA:s statistik kan man uppskatta att värdet på det arbete de utför som närståendevårdare är klart över en miljard årligen (Mikkola & Tillman 2017). Det är personer i åldern 65-79 år som är allra mest aktiva inom kamratstöds- och frivilligverksamheten och exempelvis i det digitala stödet till äldre har man redan i 25 års tid kraftigt förlitat sig på organisationernas kamratvägledning.

Inom ramen för beslutsfattandet bör man försäkra sig om att de äldres resurser beaktas och att man inte försvårar deras fulla delaktighet i samhället genom olika beslut. Detta betyder exempelvis att möjligheterna till livslångt lärande förbättras för att de äldre ska kunna tillgodogöra sig de teknologiska förändringarna likt de yngre. Vid beredningen av beslut lönar det sig likaså att lyfta fram det, huvudsakligen oavlönade, arbete som de äldre utför och uppmuntra och möjliggöra detta i beslutsfattandet. Detta betyder till exempel att helheten med stöd till närståendevårdare stärks och organisationernas verksamhetsförutsättningar tryggas.

9.2. Vi behöver alla i vår tur vård och omvårdnad, vi ska trygga rätten till det i tid och bättre

Så gott som alla behöver vård och omvårdnad i livets slutskede, men hurdan omvårdnad och hur länge den behövs varierar väldigt mycket. I och med att antalet personer i de allra äldsta årskullarna ökar också de närmaste åren, kommer även behovet av social- och hälsovårdstjänster att öka drastiskt (Wolters et al 2020). Risken för minnesrelaterade sjukdomar ökar särskilt när personen fyllt 80 år. Majoriteten av klienterna inom hemvård och serviceboenden med omsorg dygnet runt har en långt framskriden minnessjukdom. Om inga åtgärder vidtas kan man förvänta sig att antalet personer som lider av någon minnesrelaterad sjukdom till och med fördubblas före 2050 (Ferri et al 2005).

Majoriteten av de äldre personer som behöver tjänster får de tjänster de behöver och tjänsterna motsvarar deras behov (THL 2022c). Trots detta blir vissa äldre personer utan de nödvändiga social- och hälsovårdstjänsterna eller så motsvarar tjänsterna inte i tillräcklig omfattning deras behov (THL 2022a, THL 2023, Kröger 2022). Därför finns det risk för att sjukdomar och skador inte vårdas i tid, rehabiliteringen och uppföljningen av långtidsjukdomar blir ogjord, ingen hemvård eller ens omvårdnad dygnet runt ges, trots att behovet av alla dessa är uppenbart.

De äldres grundläggande rättighet att få de tjänster de behöver och de för dem nödvändiga tjänsterna ska tryggas genom beslutsfattande.

Beslutsfattarna ska bära sitt ansvar för tillräcklig finansiering av tjänsterna och tryggandet av tillräckliga resurser förutseende i god tid. Den underdimensionering av tjänsterna för äldre som pågått i flera decennier är en form av åldersdiskriminering. Den orsakar årligen orimliga och farliga situationer för de äldre som är i en ytterst utsatt ställning. Enligt tillsynsmyndigheternas rapporter kan underdimensioneringen av de äldres tjänster årligen i värsta fall ha lett till allvarliga risksituationer till följd av avsaknaden av vård om omsorg (Valvira 2016). Äldreombudsmannen anser att det inte längre är möjligt att skjuta upp åtgärdandet av situationen eftersom den i så fall ytterligare kan åtstramas och det blir allt svårare att åtgärda problemet i takt med att antalet äldre ökar.

9.3. Åldersdiskriminering är diskriminerande för alla och försvagar samhället - ta i bruk åtgärder för minskning av den

Åldersdiskrimineringen påverkar allas tankeverksamhet och agerande. På grund av att åldersdiskrimineringen är starkt rotad i den västerländska kulturen är det nödvändigt att identifiera den i synnerhet inom beslutsfattandet och där människor möts. Åldersdiskrimineringen försvårar livet för de äldre och försvagar därmed välmåendet. Den återspeglar speciellt allvarligt på de äldre personers liv som i mycket är beroende av hjälp från andra. (Torres et al 2020.) Äldreombudsmannen har noterat att åldersdiskrimineringen också leder till försämringar i hur de offentliga tjänsterna fungerar, när det går svårt och trögt att reagera på behovet av hjälp och stöd eller det görs omöjligt för de äldre att fungera självständigt.

Alla har rätt till ett människovärde. För en människovärdig behandling av personer som behöver mycket hjälp krävs det att de möts jämlikt och att ingen lämnas utan den nödvändiga utkomst, hjälp, vård och omvårdnad som hen behöver. Tillräckliga resurser bör riktas till tryggheten av de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheter-

na för de personer och grupper som är i den allra svagaste ställningen vid beredningen av budgetarna för staten, välfärdsområdena och kommunerna och beslutsfattandet i dem.

Som en metod för minskad åldersdiskriminering föreslår äldreombudsmannen att en bedömning av konsekvenserna för de äldre läggs till i lagberedningen och i det för samhället viktiga beslutsfattandet.

I egenskap av ny oberoende och självständig myndighet har äldreombudsmannen kunnat inleda sin verksamhet i ett uppmuntrande och samarbetsgynnande klimat. Ombudsmannen har hört om många svåra problem, som gäller hela den äldre befolkningen eller bara en del av den. Ombudsmannen har också kunnat sammanställa information om situationen för de äldre personer vars ställning är allra svårast och har förmedlat denna till beslutsfattarna, dem som arbetar med äldre och medierna. Det har visat sig att beslutet att grunda tjänsten som äldreombudsman var nödvändigt.

I olika situationer har verksamheten visats stor tacksamhet under det första året, den har ofta formulerats som "bra att ni nu finns till" eller "ni gör ett viktigt arbete". Responsen visar att det finns ett behov av en äldreombudsman och att introduktionen av verksamheten har varit lyckad.

Äldreombudsmannens verksamhet har först inletts och det finns mycket att utveckla för etablering av verksamheten. Man bör fort-

sätta att utveckla metoderna för att lyssna till erfarenheterna och önskemålen hos de äldre i olika livsskeden och vidareförmedla budskapet. För att kunna främja de äldres ställning och rättigheter under de kommande åren bör man framför allt främja ett ökat samarbete mellan de instanser som främjar de äldres ställning och rättigheter. Det första verksamhetsåret har redan visat den stora betydelsen av samarbete inom intressebevakningsarbetet.

Äldreombudsmannen är ännu inte särskilt välkänd bland beslutsfattare och dem som bereder besluten. Äldreombudsmannen bör öka dialogen med ministerierna, riksdagen och dess utskott, partierna, välfärdsområdena och kommunerna. Grundat på det första verksamhetsåret kan man dock konstatera att äldreombudsmannen har fått ett stort antal möjligheter att utvärdera och påverka beslutsfattandet om de äldres ställning och rättigheter. Ännu är det dock inte dags att göra en utvärdering av konsekvenserna av dessa åtgärder.

Litteratur

Ahola, N. & Hirvonen, J. (2021) Digitalisaation huipulla - ja reunalla. Verkkopalvelujen käyttö ja digisyrjäytyminen Helsingissä ja Suomessa. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitieto. Tutkimuksia 2021:2.

Bratt, C., Abrams, D., Swift, H.J., Vauclair, C.M., & Marques, S. (2017). Perceived age discrimination across age in Europe: From an ageing society to a society for all ages. *Developmental psychology*, 54(1), 167-180. [Läs här](#)

Buchert, U. (2021) Sote-palvelujen digitalisointi työntää ihmisiä kyseenalaiseen kanssa- ja puolesta-asiointiin. Digiin.fi 1.2.2021. Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A.O. (2020) Suomalainen auttaminen – Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Eduskunnan oikeusasiamies (2021) Iäkkäät kotona asuvat henkilöt eivät aina saa tarvitsemiaan palveluja kunnilta. Oikeusasiamies.fi. 16.12.2021. Iäkkäät kotona asuvat henkilöt eivät aina saa tarvitsemiaan palveluja kunnilta (oikeusasiamies.fi) Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Eläkeliitto (2022) Selvitys ikääntyneiden mediakriittisistä taidoista. Eläkeliitto.fi. Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Ferri, C.P., Prince, M., Brayne, C., Brodaty, H., Fratiglioni, L., Ganguli, M., Hall, K., Hasegawa, K., Hendrie, H., Huang, Y., Jorm, A., Mathers, C., Menezes, P.R., Rimmer, E. & Sczufca, M. (2005) Alzheimer's Disease International. Global prevalence of dementia: a Delphi consensus study. *Lancet*. Dec 17;366(9503):2112-7. [Läs här](#)

Forma, L. & Kuivalainen, S. (2020) Tulot, menot ja sote-palveluiden asiakasmaksut: millainen on ikääntyneen toimeentulo? *Gerontologia*, 34(4), 333-338. [Läs här](#)

Heponiemi, T., Kaihlanen, A-M., Kouvonen, A., Leemann, L., Taipale, S., & Gluschkoff, K. (2022a) The role of age and digital competence on the use of online health and social care services: A cross-sectional population-based survey. *Digital Health*, 8. [Läs här](#)

Heponiemi, T., Virtanen, L., Kaihlanen, A-M., Kainiemi, E., Koponen, P. & Koskinen, S. (2022b) Use and changes in the use of the Internet for obtaining services among older adults during the COVID-19 pandemic: A longitudinal population-based survey study. *New Media & Society*. [Läs här](#)

Ihmisoikeuskeskus (2021) Vanhusneuvostojen toiminta ja vaikutusmahdollisuudet kunnissa. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 7/2021. Helsinki.

Jansson, A., Granö, S., Janhunen, E. & Pikkarainen, A. (2022) Ikääntyneiden kuntotutuminen. Teoksessa Ilona Autti-Rämö & al. (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim 2022.

Jokimäki, E., Kaskiharju, E., Vierimaa, S. & Vuorinen, J. (2020) Mikä ihmeen netti? Sosiaalinen raportti digitalisaation haasteista ja mahdollisuuksista gerontologisen sosiaalityön iäkkäiden asiakkaiden arjessa. Gerontologinen sosiaalityö, Helsingin kaupunki. [Läs här](#)

Kestilä, L. & Karvonen, S. (2022) Katsaus Suomen väestöön ja väestön hyvinvointiin tilastojen valossa. Teoksessa Suomalaisten hyvinvointi (toim). Laura Kestilä & Sakari Karvonen & Paula Saikkonen s. 20-38. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Läs här](#)

Kinni, R-L., Taskinen, H., Paronen, E., Pesonen, K. & Rissanen, S. (2017). Työssä jatkaminen ja eläkkeelle siirtyminen ikääntyvien työntekijöiden pohdinnoissa. *Kuntoutus*, 40(3-4), 45-58. [Läs här](#)

Koivunen, K., Sillanpää, E., Munukka, M., Portegijs, E. & Rantanen, T. (2021) Cohort Differences in Maximal Physical Performance: A Comparison of 75- and 80-Year-Old Men and Women Born 28 Years Apart. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2021 Jun 14;76(7):1251-1259. [Läs här](#)

Koskinen, S., Martelin, T. & Sihvonen, A-P. (2022) Väestön määrä ja rakenne. Teoksessa Taina Rantanen & Sarianna Sipilä & Anne Viljanen (toim.) Gerontologia. Helsinki: Duodecim 88-102.

Kröger, T. (2022) Care Poverty. When Older People's Needs Remain Unmet. Sustainable Development Goals Series. Switzerland: Springer Nature Switzerland AG. [Läs här](#)

Kyytsönen, M., Aalto, A-M. & Vehko, T. (2021) Sosiaali- ja terveydenhuollon sähköinen asiointi 2020-2021. Väestön kokemukset. Raportti 7/2021. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Mikkola, H. & Tillman, P. (2017) Omaishoitajat odottavat jo tekoja. Kela.fi. 16.3.2017. Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Munukka, M., Koivunen, K., von Bonsdorff, M., Sipilä, S., Portegijs, E., Ruoppila, I. & Rantanen, T. (2021) Birth cohort differences in cognitive performance in 75- and 80-year-olds: a comparison of two cohorts over 28 years. *Aging Clinical and Experimental Research* Jan;33(1) Springer. 57-65.

Palomäki, L-M., Ahonen, K., Ilmakunnas, I., Kuivalainen, S. & Polvinen, A. (2021) Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2020 ja 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 5/2021. Helsinki.

Parikka, S., Koponen, P., Koskela, T., Härkönen, T., Kilpeläinen, K., Tarkiainen, L., Borodulin, K., Lundqvist, A., Säöksjärvi, K., Martelin, T. & Koskinen, S. (2021) Terveysten eriarvoisuus sosioekonomisen aseman ja asuinpaikan mukaan. Teoksessa Tiia Sorsa (toim.) Kestävän väestökehityksen Suomi. Helsinki: Väestöliitto ry.

Rahkonen, O., Lahelma, E. & Lallukka, T. (2022) Sosiaaliset tekijät ja vanheneminen. Teoksessa Gerontologia, toim. Taina Rantanen & Sarianna Sipilä & Anne Viljanen. Helsinki. Duodecim. s. 37-45.

Rantanen, T. & Koivunen, K. (2022). Vanhenemisen tutkiminen. Teoksessa Taina Rantanen & Katja Kokko & Sarianna Sipilä & Anne Viljanen (toim.) Gerontologia. Helsinki: Duodecim.

Rasi, P. & Taipale, S. (2020) Tuki, ohjaus ja koulutus. Ikääntyvät digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Gerontologia 34(4), 328-332. [Läs här](#)

Rivinen, S. (2021) Developing Media Literacy Geragogy for Older People through Design-based Research. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 325. Rovaniemi. Lapin yliopisto. [Läs här](#)

Rotkirch, A. (2021) Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:2. Helsinki. [Läs här](#)

Salin, S. (2022) Gerontologinen hoitotyö. Teoksessa Gerontologia (toim.) Taina Rantanen & Sarianna Sipilä & Anne Viljanen. Duodecim, Helsinki. s. 480-488.

Sainio, P., Stenholm, S., Valkeinen, H., Vaara, M., Heliövaara, M. & Koskinen, S. (2018) Fyysinen toimintakyky. Teoksessa Päivikki Koponen & al. (toim.) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. FinTerveys 2017 -tutkimus. Raportti 4/2018. Helsinki. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [Läs här](#)

Sainio, P., Valkeinen, H., Stenholm, S., Vaara, M. & Rinne, M. (2020) Fyysisen toimintakyvyn mittaaminen ja arviointi väestötutkimuksissa. TOIMIA-suositukset 28.9.2020. Suositus: Fyysisen toimintakyvyn mittaaminen ja arviointi väestötutkimuksissa. [Läs här](#)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2023a) Tiekartta 2022-2027: Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaaminen. Kirkonpelto, T-M. & Mäntyranta, T. (toim.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:8. Helsinki. [Läs här](#)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2023b) Sosiaali- ja terveysministeriön poikkihallinnollinen strateginen ohjelma sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi. Kirkonpelto, T-M. & Mäntyranta, T. (toim.) stm.fi 15.2.2023. [Läs här](#)

Taipale, S. (2021) Miten varmistetaan digitaidot? DigilN. Jyväskylän yliopisto. Läst 14.2.2023. [Läs här](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (2022a) THL:n kysely: ympärivuorokautista asumispalvelua voi joutua odottamaan lakisääteistä määräaika pidempään. 14.12.2022. Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (2022b) FINGER-toimintamalli. thl.fi. 5.5.2022. Läst 14.2.2023. [Läs här](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (2022c) Vanhuspalvelujen asiakastytyväisyyskyselyn tulokset - Kerro palvelustasi -kysely 2022. Tutkimuksesta tiivistä 57/2022. [Läs här](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (2023) Paljon kotihoidon palveluja tarvitsevien luokse tehtiin 98 prosenttia kotihoidon käynneistä. thl.fi. 11.1.2023. Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Tilastokeskus (2022a) Väestö ja väestöennuste ikäryhmittäin. 31.3.2022. Läst 21.2.2023. [Läs här](#)

Tilastokeskus (2022b) Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. [Läs här](#)

Topo, P. & Jyrkämä, J. (2020). Iäkkäät kasvattamassa yhteisiä ja yksityisiä voimavaroja. Gerontologia, 34(4), 323-327. [Läs här](#)

Torres, S., Bilfeldt, A., Conboy, P., Gallistl, V., Gerdina, O., Larragy, J., Leppiman, A., Naim, S., Lowenstein, A., Milićević Kalašić, A., Pavslovski, D., Penhale, B., Rapolienė, G., Topo, P. (2020) Civic Exclusion in Later Life: Ageism Excludes Everyone and Harms our Societies! ROSEnet Briefing Paper Series; 3. Uppsala. Uppsala University.

Vaarama, M. & Jylhä, M. (2020) Syrjintä pois ja palvelut kuntoon - kohti tietoon perustuvaa ikääntymispolitiikkaa. Gerontologia 4/2020, 317-322. [Läs här](#)

Valvira (2016) Kaltoinkohtelu ympärivuorokautisissa vanhustenhuollon yksiköissä työntekijöiden havainnoimana. Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto Valvira, Selvityksiä 1/2016. [Läs här](#)

Wolters, F.J., Chibnik, L.B., Waziry, R., Anderson, R., Berr, C., Beiser, A., Bis, J.C., Blacker, D. ym. (2020) Twenty-seven-year time trends in dementia incidence in Europe and the United States: The Alzheimer Cohorts Consortium. *Neurology* Aug 2020, 95 (5) e519-e531. [Läs här](#)

World Health Organization WHO (2023) Ageism. 1.1.2023. Luettu 14.2.2023. [Läs här](#)

Bilaga 1 Möten med de instanser som utövar tillsyn över, främjar och undersöker de äldres rättigheter och ställning samt möten med dem som arbetar med äldre, för att äldreombudsmannen ska kunna skapa sig en helhetsbild och komma överens om samarbete

Centrala teman	Aktörer som ombudsmannen träffat
Människorättsinstitutionerna: bristerna i de äldres ställning och rättigheter ur människorättsperspektiv och fri- och rättighetsperspektiv, åldersdiskriminering, de äldres delaktighet och påverkansmöjligheter	Riksdagens justitieombudsmans kansli, Biträdande justitieombudsmannen, Människorättscentret och dess avdelning för de äldres rättigheter samt Människorättsdelegationen, Diskrimineringsombudsmannen
Forskare och informationsproducenter: forskningsbaserad bild av åldrandet, de äldres ställning och tillhandahållandet av rättigheterna samt framtiden	Gerontologiska forskningscentralen GERIC (Jyväskylä och Tammerfors universitet), Spetsenheten för forskning om åldrande och omvårdnad, forskarna i social- och äldrerätt och hemvård vid Östra Finlands universitet, forskarna i gerontologiskt socialarbete vid Helsingfors universitet, THL:s forskare i tjänster till äldre och digitalisering, Klient- och patient-säkerhetscentret
Pensionärs- och seniororganisationernas möten, inkl. Fackförbundens pensionsföreningars och övriga föreningars möten och öppna evenemang: de äldres erfarenheter av tillgång till rättigheter samt information om intressebevakningens teman och metoder	EETU ry, Pensionärsförbundet, Pensionstagarernas centralförbund, Pensionärerna, Enter ry, Ikä-Vihreät, Kansallinen senioriliitto, Senioriliike, Seniorlärarna, Svenska Pensionärsförbundet, Talentias grå pantrar, Krigsinvalidernas brödrärförbund, Veteranorganisationernas social- och hälsovårdskommitté
Organisationer för äldre, folkhälsoorganisationer, organisationer för närstående och familjevård: Främjande av hälsa och välfärd, Hur fungerande är tjänster för äldre?	Äldreinstitutet, Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto Valli, Centralförbundet för de gamlas väl, Miina Sillanpää stiftelsen, Närståendevårdarna, Förbundet för Familjevård i Finland, Suvanto, Jade, Hjärnförbundet, Suomen muistiasiantuntijat

Äldreråden och deras medlemmar, Delegationen för äldre- och pensionärsärenden (SHM): situationen för den nationella och kommunala intressebevakningen och påverkansarbetet samt möjligheterna i olika kommuner	Esbo, Helsingfors, Kervo, Villmanstrand, Uleåborg, Riihimäki, Tammerfors, Åbo, Vanda, Satakunda och nationella äldrerådsgångarna. Möte med Delegationen för äldre- och pensionärsärenden, de nordiska äldrerådsgångarna, Norges Eldreombud
Fack- och arbetsgivarorganisationer och omvårdnadsföretag: hur väl de social- och hälsovårdstjänster som de äldre använder fungerar och räcker till	Super, Suomen Geriatriit, Psykologförbundet, Hyvinvointialojen työnantajaliitto HALI, Attendo
Tillsynsmyndigheterna: överklaganden och klagomål gällande social- och hälsovårdstjänster till de äldre samt de äldre som konsumenter	EOAK, Valvira, regionförvaltningsverken AVI, Konsumentombudsmannen
Ministerierna och den övriga statsförvaltningen: beredningen av beslutsfattandet i anknytning till de äldres ställning och rättigheter, utvecklingsprogram och övrigt genomförande	JM, SHM, FM, JSM, MMM, DVV
Tjänstemän och förtroendepersoner i kommunerna och de nyetablerade välfärdssområdena: hur har de äldre fått information om förändringen, finansieringen av social- och hälsovårdstjänsterna, kontinuiteten i främjandet av välfärd och hälsa	Kommunförbundets nätverk för ledningen av äldreomsorg och experter på digitalisering, kommunfullmäktige och ledande tjänstemän
Övriga	Finanssektorn, Räddningsbranschens centralorganisation i Finland, Konsumentförbundet, NYTKIS, Liikuntatieteellinen seura

Bilaga 2 Äldreombudsmannens utlåtanden och ställningstaganden 2022

- Utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott i ärendet RP 231/2021 rd om förslaget till lagar om ändring av socialvårdslagen och lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre samt till lagar som har samband med dem, 7.2.2022
- Utlåtande till riksdagens lagutskott i ärende SRR 10/2021 rd Statsrådets människorättspolitiska redogörelse, 21.2.2022.
- Utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott i ärende SRR 10/2021 rd Statsrådets människorättspolitiska redogörelse, 8.3.2022.
- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om reformen av funktionshindersservicelagstiftningen, 10.4.2022
- Utlåtande till riksdagens ekonomiutskott i ärendet RP med förslag till lagar om ändring av konsumentskyddslagen och lagen om vissa befogenheter för konsumentskyddsmyndigheterna samt till vissa andra lagar, 19.4.2022
- Kommentarer till social- och hälsovårdsministeriet om statsrådets principbeslut gällande Äldreprogrammet, 27.4.2022
- Utlåtande till justitieministeriet om utkastet till konsekvensbedömningsanvisning i reformen av lagberedningen, 26.4.2022
- Kommentarer till justitieministeriet om principbeslutet för Demokratiprogrammet, 2.5.2022
- Utlåtande till justitieministeriet om Vapaa!-Fri! Projektmaterialet, 12.5.2022
- Utlåtande till kommunikationsministeriet om utkastet till Finlands digitala kompass, 13.5.2022
- Utlåtande till justitieministeriet om ett betänkande gällande partiell reform av Diskrimineringslagen, 19.5.2022
- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om ett utkast till reform av lagen om utkomststöd, 31.5.2022
- Utlåtande till riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott om jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2022, 31.5.2022
- Utlåtande till riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott om diskrimineringsombudsmannens berättelse till riksdagen 2022 K 7/2022 rd, 6.6.2022
- Utlåtande till utrikesministeriet om den nationella rapporten - FN:s människorättsråds globala periodiska granskning (UPR) fjärde granskningsomgången, 7.6.2022

- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om RP om mental- och rusmedelslagstiftningen, 10.6.2022
- Kommentarer till miljöministeriet för granskningen av hur lagen om underhåll av gator och vissa allmänna områden fungerar, 10.6.2022
- Utlåtande till Trafikledsverket om utkastet till Planeringsanvisning för fotgängarleder, 14.6.2022
- Utlåtande till justitieministeriet om utkastet till lag om precisering av bestämmelserna om behandlingen av personbeteckning, 5.7.2022
- Utlåtande till Kansallisen toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin asiantuntijaverkoston (TOIMIA) rekommendation "Toimintakyvyn arviointi iäkkäiden kotikuntoutuksessa", 19.7.2022
- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om regeringens propositionsutkast till lag om patientombud och socialombud, 8.8.2022
- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om de nationella grunderna för styrning till medicinsk rehabilitering. Utkast till handledning: Opas terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaisille ja kuntoutuksen parissa työskenteleville, 12.8.2022
- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om statsrådets principbeslut om det nationella åldersprogrammet, SR/17850/2022, 15.8.2022
- Utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet om regeringens proposition om ändring av SORA-bestämmelserna VN/17575/2021, 26.8.2022.
- Utlåtande till justitieministeriet om Statsrådets principbeslut om den finländska demokratipolitiken på 2020-talet (utkast), 31.8.2022.
- Utlåtande till arbets- och näringsministeriet om utkastet till Finlands digitala kompass, 16.9.2022
- Kommentarer till social- och hälsovårdsministeriets arbetsgrupp om utkasten till paragrafer i IMO-lagen, 26.9.2022
- Kommentarer om lagberedningens intressentbarometer, 27.9.2022
- Utlåtande till jord- och skogsbruksministeriet om arbetsgruppens utkast till nationell klimatanpassningsplan 2030 (KISS2030), 14.10.2022.
- Utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott med ärendet reformen av funktionshindersservicelagen, 26.10.2022
- Utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott i ärendet RP 237/2022 rd om ändring av 2 och 3 kap. i sjukförsäkringslagen, 10.11.2022
- Utlåtande till riksdagens kulturutskott i ärendet SRR 10/2022 rd Statsrådets redogörelse för Finlands digitala kompass, 14.11.2022

- Utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott i ärende RP189/2022 rd med förslag till lag om könsfastställelse och till lagar som har samband med den, 24.11.2022
- Utlåtande till riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott i ärendet SRR 5/2022 rd Statsrådets jämställdhetspolitiska redogörelse, 29.11.2022
- Utlåtande till finansministeriet om slutrapporten Digiprogrammets lagstiftningsarbetsgrupps sammandrag och synpunkter, 7.12.2022.
- Utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott i ärendet RP 298/2022 rd med förslag till lag om ändring av lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre, 7.12.2022
- Utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om uppdateringen 2020 av De nationella principerna för överlåtelse av hjälpmedel för medicinsk rehabilitering, 16.12.2022
- Utlåtande till finansministeriet om de preliminära förslagen till bestämmelser i totalreformen av lagen om hemkommun, 23.12.2022

Äldreombudsmannen eller en specialsakkunnig från äldreombudsmannens byrå hördes muntligen i egenskap av sakkunniga av riksdagens utskott enligt följande:

- 7.2.2022 på riksdagens social- och hälsovårdsutskotts möte om ärendet RP 231/2021 rd om förslaget till lagar om ändring av socialvårdslagen och lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre samt till lagar som har samband med dem
- 8.3.2022 på riksdagens social- och hälsovårdsutskotts möte om ärendet SRR 10/2021 rd Statsrådets människorättspolitiska redogörelse
- 20.4.2022 på riksdagens ekonomiutskotts möte om ärendet RP 14/2022 rd med förslag till lagar om ändring av konsumentskyddslagen och lagen om vissa befogenheter för konsumentskyddsmyndigheterna samt till vissa andra lagar
- 28.10.2022 på riksdagens social- och hälsovårdsutskotts möte om ärendet RP 191/2022 rd reformen av funktionshindersservicelagen
- 30.11.2022 på riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskotts möte om ärendet SRR 5/2022 rd Statsrådets jämställdhetspolitiska redogörelse
- 8.12.2022 på riksdagens social- och hälsovårdsutskott möte om ärendet RP 298/2022 rd med förslag till lag om ändring av lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre

Bilaga 3 Äldreombudsmannens intervjuer i media 2022

Publiceringsdatum	Media	Rubrik
21.1.	Yle tv-utiset	Uusien hyvinvointialueiden turvaaminen
9.2.	Patina-lehti	Arvonsa ansainnut ikääntynyt
25.1. (haast.)	Nykypäivä	Iäkkäiden ääni
25.1.	Eläkeläinen	Vanhusasiavaltuutettu aloitti työnsä: "Ikääntyneiden palveluista on välttämätöntä huolehtia hyvinvointialueiden suunnittelussa"
25.1.	Eläkeliitto	Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: Jokaisella on oikeus ikääntyä arvokkaasti
1.2.	Kirkko ja kaupunki	Suomen ensimmäinen vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo ihmettelee, miksi keskustelua vanhusten palveluista leimaa aina pula - "Kyse ei ole siitä, ettei rahaa olisi"
2.2.	Kommuntorget Magasin	Äldreombudsman: Vårdreformen löser inget i sig
11.3.	Gerontologia-lehti	Suomen ensimmäinen vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo korostaa ikävaikutusten arvioinnin tärkeyttä päätöksenteossa
31.1. (haast.)	HBL	Äldreombudsmannen: "Finland har råd att sköta tjänsterna för de äldre ordentligt"
30.3.	Vanhustyö-lehti	Vanhusasiavaltuutettu toimii iäkkäiden ihmisten edunvalvojana
17.2.	Seura-lehti	Millaista on vanhusten arki? Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: "Olen jo saanut puheluita, joissa uupuneet ihmiset kertovat kokemastaan"
9.2. (haast.)	Senioriopettaja	Ikääntyneiden lipunkantaja
11.2. (haast.)	Seniorilehti	Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: "Työn painopisteenä palveluja tarvitsevat iäkkäät"
7.3.	YLE Uutiset	Asukasyhdistys ryhtyi kouluttamaan lähikuntouttajia, Tehy tyrmää hankkeen: "Fysioterapeutteja on nykyin työttömänä"

15.3. (haast.)	Yle Uudenmaan alueuutiset	Haastattelu
30.3. (haast.)	Potilas ja asiakas -lehti (Kuluttajaliitto)	Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: "Laadukas vanhuus rakentuu hyvän elämän edellytysten turvaamisesta"
6.4.	Patina-lehti	Ikäihmiset eivät tunne oikeuksiaan
7.4.	Eläkkeensaaja	Suomen ensimmäinen vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: "Olen huolissani ikäihmisten etuisuuksien voimakkaasta alikäytöstä: asiointi on vaikeaa ja ihmiset eivät tunne oikeuksiaan"
8.4.	Geronomi-lehti	Jokaisella on oikeus ikääntyä arvokkaasti
11.4.	Tehy-lehti	Mikä on polttavin pulma vanhustenhoidossa, Päivi Topo?
15.4.	Helsingin Sanomat	Lukijan mielipide: läkkäitä ei saa syrjiä vammaispalveluissa
toukokuu	Sjögrenlehti (Suomen Sjögrenliitto)	Vanhusasiavaltuutettu edistää iäkkäiden ihmisten asemaa ja oikeuksia
22.5.	Yle	Matti Nikola, 82, maksaa älypuhelimella laskuja verkkopankissa - moni ikätoveri ei kuitenkaan osaa käyttää digitaalisia palveluja
24.5.	Svenska YLE	Att använda tvångsåtgärder inom äldreomsorgen svår fråga för boenden - äldreombudsmannen bekymrad över att lagstiftningen fattas
27.5.	Svenska YLE	Lagstiftningen om tvångsåtgärder i demensvården drar ut på tiden - lagberedningen pressad av covid-19 och Ukrainakriget
17.6.	ET-lehti	Päivi paikallaan
30.6.	Lätta bladet	Äldreombudsmannen har mycket att göra
11.4.	Lakimiesuutiset	Kansakunta vanhenee - miten ikääntyneiden oikeudet varmistetaan
9.6.	Eläkkeensaaja	Sitkeä, luja ja periksiantamaton - Mänty vanhusasiavaltuutetun toimiston tunnukseseen
13.6.	Super	Miten hoitajapula ratkaistaan, vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo?
13.6.	Demokraatti	Pidetään kaikki mukana myös digimaailmassa
30.6.	Selkosanomat	Vanhusasiavaltuutetulla on paljon tehtävää

8.7.	Suomen kuvalehti	Vanhusten valtuutettu
22.6. (haast.)	Terve Media/ Lääkäriportaali	Osaatko hengähtää kiireen keskellä, kun vastaanotolle saapuu ikääntynyt potilas? Ikäihmiset kiittävät, kun heidän asiansa äärelle pysähdytään kunnolla, sanoo Suomen ensimmäinen vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo
17.8.	Åbo Underrättelser	Nyinerättade äldreombudsmannen ryter till: Beslutsfattarna ska se till att det finns pengar för äldreomsorgen
17.8.	Uusi Suomi	Hoivakatastrofista jyrähtää nyt viranomainen: Kansalaiset paljastavat "täysin kohtuuttomia tilanteita"
18.8.	Ylen Aamu	Pystymmekö antamaan vanhuksille hyvää hoitoa?
18.8.	YLE Radio Ykkösaamu	Miksi vanhustenhoitoa ei saada kuntoon?
18.8.	YLE Västnyland	Man kan inte kalla det vård att lämna någon i sängen utan att sköta om hygien" - Raseborgs äldre drabbas av personalbristen
24.8.	YLE	Kun suomalainen perheenäiti palasi kotimaahan, hän törmäsi digimuriin: "Suomessa ei voi elää normaalia elämää ilman pankkitunnuksia"
25.8.	MTV Uutisaamu	Työvoimapula vaivaa Suomessa - ratkaisevatko nämä teot ongelman?
12.9.	MTV Uutisaamu	Hoitosuunnitelmat ja ensihoito hoivakodeissa ja hoitolaitoksissa
14.9.	Helsingin Sanomat HS Turku	Kunnanjohtaja pitää pariskunnan riutumista kotiinsa yksittäistapauksena - Vanhusten etujen valvoja pitää esimerkkinä kestävämmästä tilanteesta
14.9.	Yle A-Studio	Pankkitunnuksettomien arki
16.9.	APU-lehti	Pöytyän tragedia on vain jäävuoren huippu - Viranomainen pyytää ihmisiä ilmoittamaan apua tarvitsevista vanhuksista
22.9.	Mun Oulu	Perheenäitien ideasta virisi vuosikymmenten työ vanhusten hyväksi - Mäntykoti viettää tänään 70-vuotisjuhlia
24.9.	ProTerveys-lehti	Merkityksellistä ja inspiroivaa
26.9.	Yritysmaailma/ Sosiaali- ja Kuntatalous	Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: "Vanhustyö on inhimillisesti erittäin arvokasta ja se on myös koko yhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeinen toimiala"

26.9.	Eläkkeensaajien keskusliiton Varsinais-Suomen piirin kotisivu (Päivi Ahosola)	Vanhuskysymys keskeisessä asemassa piirin edunvalvontapäivässä
4.10.	Seura-lehti	Hoitajat kertovat vanhusten hoidon ongelmista: "Välillä oli pakko olla käynnillä vain 15 minuuttia, vaikka asiakas olisi maksanut puolesta tunnista
14.10.	Medborgarbladet	Möt Finlands första äldreombudsman, Päivi Topo
16.10.	YLE Uutiset	Vanhukset ja ikääntyminen: Pieni visiitti
19.10.	B-studio (Päivi Ahosola)	Hoitoa vai kuntoutusta hoitajapulaan?
20.10.	Helsingin Sanomat	Vanhusasiavaltuutettu huolissaan vaikeuksista käyttää digipalveluita, ehdottaa kolmea ratkaisua
26.10.	Laurea AMK:n blogi	Laurea-ammattikorkeakoulu tukemassa seniorialan avainkumppaneita
3.11.	YLE	Vanhusasiainvaltuutettu: Yksityisten yritysten osuutta vanhusten hoivasta pitää miettiä
3.11.	Svenska YLE	600 000 finländare står utanför det digitala samhället - äldreombudsman Päivi Topo: "Äldre har rätt till service ansikte mot ansikte"
13.11.	YLE Radiogalleria	Mitä, minäkö vanha?
7.12.	Kuntalehti	lökkäiden lobbari: Päivi Topo puolustaa vanhuksia - "Mennään huolestuttavalle puolelle, jos puolet ihan välttämättömästi palvelutuotannosta on yksityisillä"
18.11. (haast.)	Kenttäpostia	Suomen ensimmäinen vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo: "Hyvinvointialueuudistuksessa keskeistä se, miten veteraanien oikeudet toteutuvat"
19.12.(haast.)	Perhehoito-lehti	Edistääkö perhehoito ihmisoikeuksia?
14.12.	A-studio	Päivystykset kriisissä
16.12.	Senioriopettaja-lehti	Digisyrjäytyminen uhkaa ikäihmisiä
joulukuu	Terveystoimittaja-lehti	lökkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä hyötyvät kaikki
25.12.	Suomen Kuvalehti	Uusia voimia vanhustenhoitoon
joulukuu	Lähellä-lehti	Vanhassa vara parempi

Bilaga 4 Äldreombudsmannens bloggar, meddelanden, debattartikel samt erkännande

Bloggar

1.3.2022

Äldreombudsmannen främjar de äldres ställning och tillgodoseendet av deras rättigheter.

[Läs här](#)

9.6.2022

Från det nya jobbet på äldreombudsmannens byrå - hur ser äldre människors rättigheter och ställning ut? [Läs här](#)

27.6.2022

Seniorernas arbete för sexuella- och könsminoriteters jämlikhet har krävt mod och gett resultat.

[Läs här](#)

15.9.2022

Äldreomsorgen behöver äntligen lagstiftning som tryggar självbestämmanderätten. [Läs här](#)

Meddelanden

19.1.2022

Finlands första äldreombudsman inleder sitt arbete: "Tjänster för äldre måste beaktas i planeringen av välfärdsområdena". [Läs här](#)

17.8.2022

Äldreombudsmannen: Beslutsfattarna ska trygga finansieringen till äldreservice. [Läs här](#)

20.10.2022

Att äldre marginaliseras i det digitala samhället har varit känt sedan länge - äldreombudsmannen föreslår tre lösningar för beslutsfattare för att främja likabehandling.

[Läs här](#)

Publikationer:

Topo P, Autti-Rämö I. Eettiset näkökohdat kuntoutuksessa Teoksessa Autti-Rämö I, Melkas S, Rajavaara M, Salminen A-L (toim) Kuntoutuminen, Duodecim 2022.

Iltanen, S., & Topo, P. (2022). Iäkkäiden etäjumppa kunnissa koronapandemian aikaan. Gerontologia, 36(1), 33-48. [Läs här](#)

Päivi Topo, Sakari Taipale, ja Sonja Iltanen (2022), "Teknologia". Julkaisussa Taina Rantanen, Katja Kokko, Sarianna Sipilä, Anne Viljanen (toim.) Gerontologia, 5., Duodecim.

Debattartikel

Ombudsmannens debattartikel om reformen samt den däri presenterade avgränsningen för åldrande publicerades 15.4. I Helsingin Sanomat [läkkäitä ei saa syrjiä vammaispalveluissa - Mieliipide | HS.fi](#)

Erkännande

Äldreombudsman Päivi Topo fick Suvanto ry:s Valontuoja-pris. Priset delas ut till en privat person, grupp eller sammanslutning, som på ett betydande sätt har främjat de äldres säkerhet och välfärd. Bland annat följande konstaterades i motiveringarna till priset: *I egenskap av vårt lands första äldreombudsman har Päivi Topo djärvt och sakkunnigt befattat sig med oegentligheterna inom äldreomsorgen samt de äldres ställning i Finland. Topos budskap har varit att man ska lyssna på de äldre, de får inte bli åsidosatta.*

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

